

Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesinde Temel Yaklaşımlar: Cezanın Tayini Teorileri^(*)

Fundamental Approaches to the Determination and Individualization of Punishment: The Theories of Sentencing

Semih YUMAK

Doktor Öğretim Üyesi

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

Ceza,
Cezanın Tayini,
Cezanın Belirlenmesi,
Bireyselleştirme,
Teoriler.

Öz

Maddi ceza hukuku sadece bir suç öğretisi değil, aynı zamanda bir yaptırım hukukudur. Devletin toplum adına yürüttüğü cezalandırma faaliyeti ve bu hakkın kullanılması, kamuoyunun ceza adalet duygusunu tatmin etmelidir ve bu da somut cezanın miktarı ile doğrudan ilgilidir. Günümüz ceza kanunlarının bundan dolayı olay yeri ceza hâkimlerine geniş bir takdir yetkisi tanıdığı şüphe götürmeyecek bir durumdur. Bu noktada gündeme gelen geniş yetkilerin hangi esaslar ve temel yaklaşımlar doğrultusunda kullanılacağı meselesi önem arz etmektedir. Cezanın tayini teorileri, maddi ceza hukukunun yaptırım öğretisinde yer alan önemli bir sahası olarak, bu meseleleri sadece matematiksel bir işlem olarak ele almamakta ve ceza hukukunun amacına ve ilkelerine uygun bir şekilde adil bir somut ceza belirlenmesini kendisine konu edinmektedir.

Bu çalışma, Alman ceza hukuku öğretisi ışığında, öncelikle cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde gündeme gelen temel teorileri, ardından Türk ceza hukuku normlarının, uygulamasının ve öğretisinin bu konu ile ilgili temel yaklaşımlarını ele almaktadır. Çalışma, bu içeriği ile birlikte, Türk ceza hukuku uygulaması ve öğretisi için bir farkındalık oluşturma ve bu temel yaklaşımların Türk Ceza Kanunu bağlamında tartışılmasını amaçlamaktadır.

Keywords

Punishment,
Sentencing,
Determination of
Sentence,
Individualization,
Theories.

Abstract

Substantive criminal law is not merely a doctrine of crime but also a law of sanctions. The punishing activity carried out by the state on behalf of society and the exercise of this right must satisfy the public's sense of criminal justice, which is directly related to the quantum of the concrete sentence. It is beyond doubt that contemporary penal codes, therefore, grant trial judges a wide margin of discretion. At this point, the question of which principles and fundamental approaches should guide the exercise of these broad powers becomes crucial. Sentencing theories, as a significant field within the sanctioning doctrine of substantive criminal law, do not treat these issues as a mere mathematical operation; rather, they focus on determining a fair and concrete sentence in accordance with the objectives and principles of criminal law.

This study, in the light of German criminal law doctrine, examines primarily the fundamental theories arising in the determination and individualization of punishment, and subsequently, the basic approaches of Turkish criminal law norms, practice, and doctrine regarding this subject. With this content, the study aims to create awareness for Turkish criminal law practice and doctrine and to discuss these fundamental approaches within the context of the Turkish Penal Code.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 15.04.2026, Kabul Tarihi: 10.05.2026.

Extended Summary

1. The Purpose of the Study

The primary objective of this study is to examine the theoretical frameworks governing the determination and individualization of criminal sanctions. While substantive criminal law is often perceived primarily as a doctrine of crime, it is equally a law of sanctions. This research aims to analyze the fundamental “sentencing theories” (*Strafzumessungstheorien*) developed within the German legal doctrine and evaluate their applicability and reflections within the Turkish Penal Code (TPC). By providing a comparative analysis, the study seeks to raise awareness in Turkish scholarship and practice regarding the necessity of a methodologically sound and theoretically grounded approach to sentencing, moving beyond mere mathematical calculations toward a system that satisfies the sense of justice and legal certainty.

2. The Legal Problem Addressed

The central legal problem addressed in this research is the inherent difficulty and subjectivity involved in the transition from an abstract statutory penalty to a concrete, individualized sentence. Contemporary penal codes, including the Turkish Penal Code, grant trial judges a wide margin of discretion to ensure that the punishment fits both the crime and the perpetrator. However, this broad power often lacks a structured methodology, leading to concerns regarding judicial arbitrariness and the erosion of the principle of legal certainty. The study investigates the tension between the “principle of guilt” (*Schuldprinzip*)-which serves as the basis and limit of punishment-and “prevention purposes” (*Präventionszwecke*), exploring how these competing objectives should be harmonized during the sentencing process.

3. Fundamental Findings

The study identifies several key theoretical models and practical observations:

- Theoretical Diversity in Germany: German doctrine offers various models such as the “point-sentence theory” (*Punktstrafentheorie*), which seeks a single just penalty; the “scope of play theory” (*Spielraumtheorie*), which allows the judge to choose a point within a range compatible with guilt based on prevention needs; and the “distribution theory” (*Stellenwerttheorie*), which excludes prevention from the initial determination of guilt-based punishment.
- The Turkish Aggravation Practice (*Teşdit*): A significant finding is that the Turkish Court of Cassation (*Yargıtay*) has developed a consistent approach known as “*teşdit*” (aggravation). This practice effectively treats the statutory lower limit as the “default” starting point, requiring exceptional and highly persuasive justifications to deviate upward toward the maximum limit.
- The Status of the Principle of Guilt: In the Turkish legal system, the principle of guilt is explicitly mentioned in the context of negligence (*taksir*) and participation (*iştirak*), but it is not as centrally codified for intentional crimes as it is in the German Penal Code (§ 46 StGB). Consequently, guilt is often relegated to being just one of many criteria under TPC Article 61/1-f, rather than the overarching limit of the sentence.
- Double Counting Prohibition: The study confirms that both systems strictly adhere to the prohibition of double counting (*çifte değerlendirme yasağı*), ensuring that factors defining a crime or its qualified versions are not reused to determine the severity of the sentence within the statutory range.

4. Concluding Results

The research concludes with the following definitive results:

- Primacy of Guilt and Prevention: Sentencing must be viewed as a “harmonization” of guilt and prevention. While guilt determines the ceiling of the punishment, prevention goals (both general and special) guide the judge in selecting the specific point within the guilt-compatible range.
- The Need for Methodological Development: Turkish criminal law scholarship has historically neglected sentencing as a scientific field compared to the doctrine of crime. There is an urgent need to develop a “sentencing law” (*cezanın tayini hukuku*) that provides judges with rational and reviewable criteria.

- Critique of Rigid Restrictions: Recent legislative changes, such as the 2022 amendment to TPC Article 62 making discretionary mitigation factors exhaustive (*tahdidi*), are criticized for conflicting with the “social shaping theory” and the core principle of individualization.
- Integration Proposal: The study suggests that integrating German sentencing theories-particularly a modified “scope of play theory”-into the interpretation of TPC Article 61 would enhance the transparency of judicial decisions and provide a more robust framework for appellate review. Ultimately, a fair sentence must satisfy the public’s sense of justice while respecting the fundamental rights and the degree of responsibility of the perpetrator.

GİRİŞ

Ceza hukuku bilimleri, birçok disiplini barındıran bilimsel bir külliyat ortaya koymaktadır¹. Bundan dolayı ceza mahkemeleri, suç öğretisi ışığında suç işlendiğine dair meseleye deliller üzerinden bir hüküm kurarken, ceza muhakemesi normlarını tatbik etmektedir. Bu süreçte sadece suç öğretisinin tatbiki ile yetinilmeyerek yaptırım öğreti çerçevesinde somut cezalar belirlenmekte ve bu somut cezalar bazı temel yaklaşımlar doğrultusunda bireyselleştirilmektedirler. Belirlenen ve bireyselleştirilen ve de infaz edilebilme kabiliyeti olan cezalar, infaz hukuku normları çerçevesinde de infaz edilmektedirler.

Bilindiği üzere, maddi ceza hukuku iki büyük faaliyet alanını kapsamaktadır: Suç ve yaptırım öğretisi². Suç öğretisi, haksızlık üzerine kurulu olması ve objektif içeriğinin ağırlığından ötürü, fiil (odaklı) ceza hukuku (*Tatstrafrecht*) olarak anılmaktadır³.

Ceza verilme tehdidi altında bulunan suçun faili, ceza adaleti sistemi işleyişi içerisinde bir özne olarak dikkate alınmakta ve ceza hukukunun temel ilkelerinden olan şahsılık ve kusur ilkeleri doğrultusunda faile verilecek ceza bireyselleştirilerek belirlenmektedir. Bunun yanında failin sırf tehlikeliliği üzerine kurgulanmış güvenlik tedbirleri de yaptırım öğretisi içerisinde yer almaktadır. Bütün bunlar göstermektedir ki yaptırım öğretisi, kriminoloji bilimi ile yakından ilişkilidir ve özellikle güvenlik tedbirlerinde kendine mahsus bu içeriğinden (failin tehlikeliliği) dolayı fail (odaklı) ceza hukuku olarak (*Täterstrafrecht*) anılabilmektedir⁴. Ceza hukuku biliminin yaptırımları, görüldüğü üzere, cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak ikiye ayrılmaktadır [iki izlilik (*Zweispurigkeit*)]. Cezalar ise günümüzde hapis ve adli para cezaları şeklinde tasarlanmıştır. Güvenlik tedbirleri için kusur şartı aranmaz iken cezalar için bu olmazsa olmaz bir unsurdur⁵.

Ceza adaleti sisteminin bu işleyişinde ceza mahkemesi hâkimlerinin belki de en zor faaliyet alanı, yaptırım öğretisi normları ışığında ve somut olay özelinde cezaların ve güvenlik tedbirlerinin belirlenmesi ve bu belirlemelerin fail özelinde bireyselleştirilerek nihai bir karara bağlanmasıdır⁶. Bu sebeple, ceza muhakemesinin en can alıcı ve subjektif müdahalelere en açık evresi, yaptırımın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi sürecidir. Bu süreç, hukuki belirlilik ilkesi gereği, sadece hâkimin mesleki ve insani sezgilerine değil, denetlenebilir teorik kriterlere ve temel esaslara dayanmak zorundadır.

Bu çalışmamızda maddi ceza hukukunun ihmal edilen bir alanı olarak karşımıza çıkan cezanın tayini (*Strafzumessung*) hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra (I), bu süreçte gündeme gelen temel

¹ Bkz. YUMAK, Semih: “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 12, Sayı 1 (Ceza Hukuku Bilimleri), s. 397 vd.

² KINDHÄUSER, Urs: “Zu Gegenstand und Aufgabe der Strafrechtswissenschaft”, (Ed.) JOERDEN, Jan C. / SCHMOLLER, Kurt: *Rechtsstaatliches Strafen. Festschrift für Keiichi Yamanaka*, Duncker & Humblot, Berlin, 2017, s. 443.

³ JESCHECK, Hans-Heinrich / WEIGEND, Thomas: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Duncker & Humblot, Berlin, 1996, s. 54; MEIER, Bernd-Dieter: *Strafrechtliche Sanktionen*, 5. Baskı, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2019, s. 190.

⁴ Krş. ROXIN, Claus: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Cilt 1, 4. Baskı, Verlag C.H.Beck, München, 2006, § 6, N. 23; HÖFFLIN, Katrin: “Tätertypen im Strafrecht und in der Kriminologie”, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)*, 2015, Cilt 127, Sayı 4, s. 1036, 1041. Mağdurun bu bağlamda fiil ve fail ilişkisinde rolü üzerine bkz. YILMAZ, Enes: *Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 21 vd.

⁵ MEIER, s. 273.

⁶ Krş. JESCHECK, Hans-Heinrich: “Methoden der Strafrechtswissenschaft”, *Studium Generale*, 1959, Cilt 12, s. 110; MEIER, s. 165.

yaklaşımlar, Alman ceza hukuku literatüründe kabul gördüğü şekliyle, “cezanın tayini teorileri” (*Strafzumessungstheorien*) ele alınacaktır (II). Akabinde Türk ceza hukuku normlarının, öğretisi ve uygulamasının cezanın tayini alanına dönük yaklaşımı tespit edilmeye çalışılacak (III) ve devamında varılan sonuçlar ifade edilecektir. Çalışmamızda böylelikle yaptırım öğretisinin önemli bir bölümünü oluşturan bir alanın temel yaklaşımları ve bu doğrultuda geliştirilen teorilerin Türk ceza hukuku öğretisinde de tartışılması amaçlanmaktadır.

Temel cezanın ve kusurun belirlenmesinde dikkate alınan kriterler, güvenlik tedbirleri konusu ve aynı olaylara bölge ya da mahkeme bazlı farklı cezalar verilmesi gibi uygulama bazlı sorunlar ve çalışmada yer bulan teorilerin Türk ceza hukuku literatürüne entegre edilmesi yahut ilişkilendirilerek yansıtılması, bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bu noktada, kapsam dışı bırakılan konuların ayrı bir çalışma konusu yapılması gerektiğinin de altı çizilmelidir.

I. MADDİ CEZA HUKUKUNUN BİR ALANI OLARAK CEZANIN TAYİNİ

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi süreci, maddi ceza hukukunun çok önemli bir faaliyet alanını oluşturmaktadır; çünkü ihtiva ettiği konular ve vardığı sonuçlar ilgililer için ağır sonuçlar doğurmaktadır⁷.

Yaptırım öğretisinin önemli bir alanını ve dolayısıyla da maddi ceza hukukunun önemli bir kolunu oluşturan cezanın tayini hukuku, tıpkı suç öğretisi gibi amaca uygun ve hakkaniyetli bir sistematik üzerine inşa edilmelidir⁸. Uzun yıllar suç öğretilerine yoğunlaşan ceza hukukçularının bir kısmı, bu durumun farkına varıp cezanın tayini ile ilgili normları 1960’lı yıllardan itibaren ciddi ve kapsamlı bir şekilde ele almaya başlamışlardır⁹.

Maddi ceza hukukunun bir alanı olarak cezanın tayini, biri geniş diğeri dar olmak üzere iki anlama sahiptir¹⁰. Dar anlamda cezanın tayini ile ceza mahkemesinin alt ve üst sınırlar arasında cezayı ilgili normlar, ilke kararları ve takdir hakkı üzerinden sayısal olarak belirleme kararı anlaşılmaktadır. Geniş anlamda cezanın tayini kavramı ile meseleye sadece sayısal belirleme konusu olarak yaklaşılmaması gerektiği vurgulanmaktadır; yani cezanın tayini alanı aynı zamanda verilmesi gereken cezanın türünü ve hüküm altına alınması muhtemel varsayımsal cezanın başka seçeneklerle ikame edilip edilemeyeceği (örneğin cezanın ertelenmesi kurumu gibi hapis cezasına seçenek kurumların değerlendirilmesi) kararlarını da kapsamaktadır. Öğretide çoğunluk görüşü, cezanın tayini süreci ve işlemlerini geniş açıdan ele almaktadır¹¹.

Cezanın tayini, ceza hukukunun doğası gereği, ceza mahkemesi tarafından verilecek cezanın türünü değil, aynı zamanda miktarını da kapsar; yani belirlenen ceza fail özelinde ve cezanın amaçları doğrultusunda nihayete erdirilmelidir ve ceza hukuku son sözü söylemelidir¹². Bundan dolayı cezanın tayini hukuku, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun genel hükümler kitabının yaptırımlar kısmının üçüncü bölüm başlıklandırılmasında olduğu gibi, cezaların hem belirlenmesini hem de bireyselleştire-

⁷ KASPAR, Johannes: “Zur aktuellen Diskussion über die Strafzumessung im deutschen Recht”, *The Art of Crime*, 2019, Sayı 11 (Erişim Adresi, ET: 10.04.2026), s. 1.

⁸ GÜNTHER, Hans-Ludwig: “Systematische Grundlagen der Strafzumessung”, *JuristenZeitung (JZ)*, 1989, Cilt 44, Sayı 22, s. 1025.

⁹ Örneğin BRUNS, Hans-Jürgen: *Strafzumessungsrecht*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1967; ZIPF, Heinz: *Die Strafmaßrevision: Eine strafrechtsdogmatische Untersuchung über den systematischen Aufbau der Strafzumessung und ihrer Revisibilität im Erwachsenen- und Jugendstrafrecht*, Verlag C.H.Beck, München, 1969; HENKEL, Heinrich: *Die “richtige” Strafe: Gedanken zur richterlichen Strafzumessung (Vortrag)*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1969; FRISCH, Wolfgang: *Revisionsrechtliche Probleme der Strafzumessung. - Eine Untersuchung über die Struktur und die Revisibilität des richterlichen Ermessens bei der Strafzumessung*, Duncker & Humblot, Berlin, 1971; MÜLLER-DIETZ, Heinz: *Probleme der Strafzumessung*, C.F. Müller, Heidelberg, 1982; SCHÜNEMANN, Bernd: “Plädoyer für eine neue Theorie der Strafzumessung”, (Ed.) SCHÜNEMANN, Bernd: *Neuere Tendenzen der Kriminalpolitik*, De Gruyter, Berlin, 1987.

¹⁰ Bu kavramlar ve alanın içeriği için bkz. GÜNTHER, s. 1026; JESCHECK / WEIGEND, s. 871; SEELMANN, Martin: *Strafzumessung und Doppelverwertung*, Duncker & Humblot, Berlin, 2023, s. 11-12.

¹¹ MAURER, Matthias: *Komparative Strafzumessung*, Duncker & Humblot, Berlin, 2005, s. 185.

¹² YUMAK, *Ceza Hukuku Bilimleri*, s. 400.

rilmesini içermektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki literatürde bazı müelliflerce ifade edilen “cezanın tayini hukuku” (*Strafzumessungsrecht* ya da *Recht der Strafzumessung*) kavramıyla yukarıda kısaca çerçevesini çizmeye çalıştığımız maddi ceza hukuku sahası ile ilgili normlar bütünü anlaşılmalıdır.

Bütün bu anlatılanlar ışığında şu sonuca varılabilir: Cezanın tayini süreci, üç aşamalı bir yol izlemektedir. Birinci aşamada ceza hâkimi/ceza mahkemesi, kanun koyucunun belirlediği alt ve üst sınırlar arasında cezanın sayısal belirlenmesini yapar. Ceza hâkimi/ceza mahkemesi, ikinci aşamada belirlediği temel cezayı, önleme ve bireyselleştirme fikirleri doğrultusunda infaza esas somut ceza hâline getirir. Üçüncü aşamada ise tayin edilen sonuç cezanın, *ultima ratio*, kusur, ikame edilebilirlik (*Austauschbarkeit*) ve önleme düşünceleri doğrultusunda, nasıl infaz edileceği ve/veya infaz yolunun açılıp açılmayacağı meselesi açıklığa kavuşturulur. Başka bir anlatımla bu son aşamada belirlenen sonuç cezanın hukuk aleminde ne gibi bir sonuç doğuracağı ele alınır. Örneğin belirlenen hapis cezasının adli para cezasına dönüştürülmesi yahut belirlenen adli para cezasının ne şekilde ödeneceği gibi konular netliğe kavuşturulur¹³.

Ceza mahkemelerinin cezaları belirlemesi ve bireyselleştirmesi vazifesi tarihsel gelişim içerisinde değerlendirildiğinde şu tespit açıkça yapılacaktır: Bu alanın canlanması, Avrupa’da cereyan eden aydınlanma hareketleri ve hukuk devleti kazanımları ve de ardından hâkimlere duyulması gereken güven sonrası büyük bir takdir alanının kazanılmasıyla doğrudan ilişkilidir¹⁴.

Cezanın tayini alanı ile ilgili son olarak şu husus vurgulanmalıdır: Kanun yolları denetimi, cezanın tayini hukukunun önem arz ettiği hususlardan birisidir; çünkü ihmal edilen bu alanla ilgili ceza kanunlarında yeteri kadar düzenleme bulunmamaktadır. Bundan dolayı kanun yolu mahkemeleri geniş bir bakış açısıyla ceza hâkimlerinin takdir alanını denetleme eğilimi içerisindeyler¹⁵.

II. CEZANIN BELİRLENMESİ VE BİREYSELLEŞTİRİLMESİNDE GÜNDEME GELEN TEORİLER

Cezanın tayini ile ilgili konulardaki normların azlığı, öğretiyi ve yüksek mahkeme kararlarını ilkesel yaklaşım kurmaya zorlamıştır. Bu bölümde cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi süreci ve bu süreçle ilgili işlemlerde dikkate alınması gereken temel yaklaşımlar, öğretideki diğer adıyla ceza tayini teorileri (*Strafzumessungstheorien*) genel çerçevesi ile ele alınacaktır.

A. Cezanın Amacı ve Cezalandırmanın Gerekçesi: Ceza Teorileri

Verilecek ceza ile belli başlı bazı amaçlar güdülmektedir. Bu amaçlar literatürde ceza teorileri (*Straftheorien*) olarak yer almaktadır. Kabul gördüğü üzere bu teoriler üçe ayrılmaktadır: Mutlak, nispi ve karma. Mutlak teori (*absolute Straftheorie*) kefarete teorisi olarak bilinmektedir. Modern ceza hukukunun yaptırım öğretisini canlandıran bakış açısı, nispi teoriler (*relative Straftheorien*) ile başlamaktadır; çünkü “önleme” (*Prävention*) düşüncesi nispi teoriler ile gündeme gelmiştir. Nispi teoriler ise her biri pozitif ve negatif şeklinde genel ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Pozitif genel önlemede var olan hukuk kurallarının uygulanması üzerinden kamu barışını koruyan kuralların toplum nezdindeki geçerliliğinin pekiştirilmesi amaçlanır. Pozitif özel önlemede toplumdan ziyade suç işleyen kişiye odaklanılmaktadır. Failin topluma bir daha suç işlemeyecek biçimde tekrardan dâhil olması (*Resozialisierung*) amacı ön plana çıkmaktadır¹⁶.

¹³ Cezanın tayini ve bu alanla ilgili işlemleri aşamalı anlatımlar üzerinden kurgulayan müellifler için bkz. GÜNTHER, s. 1026; HORN, Eckhard: “§ 46”, RUDOLPH, Hans-Joachim / HORN, Eckhard / SAMSON, Erich (Hrsg.): *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch (SK-StGB)*, 9. Baskı, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2016 (SK-StGB), N. 33-34; MEIER, s. 167-168.

¹⁴ Krş. SEELMANN, s. 118.

¹⁵ SCHNEIDER, Ursula: “§ 46”, LAUFS, Adolf / RÖPKE, Georg (Hrsg.): *Leipziger Kommentar (LK-StGB)*, 13. Baskı, De Gruyter, Berlin, 2020 (LK-StGB), s. 314.

¹⁶ Ceza teorileri için bkz. JESCHECK / WEIGEND, s. 66 vd.; MEIER, s. 15 vd.

Önlemenin negatif tarafında ise korkutma, gözdağı verme (*Abschreckung*) yer almaktadır. Toplumda mevcut potansiyel suçlular için gündeme gelen fayda negatif genel önleme; tekrar tekrar suç işleyen ya da işleyebilecek birisi üzerinden beklenen fayda ise negatif özel önleme olarak ifade edilmektedir. Günümüzde cezanın negatif önleme amacının cezanın tayini teorilerinde kabul görmesine kuşku ile bakılmaktadır¹⁷.

Modern yaptırım öğretisi, tayin edilen ceza ile hem mutlak hem de nispi teorilerin, yani karma (uzlaştırıcı) teorisinin hayat bulmasını arzulamaktadır¹⁸.

B. Teorilerin Varlık Nedeni

Cezanın tayini teorilerinin varlık nedenleri, şu sebepler üzerinden açıklanmaktadır¹⁹:

- Cezanın tayini hukukunun gelişmekte olması,
- Cezanın tayini ile ilgili normların azlığı,
- Cezanın tayini sürecinin ceza mahkemelerine bırakılan takdir hakkından ötürü zor bir alan olması²⁰,
- Zor ve karmaşık olan bu alanın yönetilmesi ve denetlenmesi ihtiyacı²¹,
- Cezadan beklenen faydanın belirsizliği,
- Ceza ile güdülen amacın ceza kanunlarında belirsizliği,
- Ceza ile güdülen farklı amaçlar arasında çelişkilerin söz konusu olması (*Antinomie der Strafzwecke*²²),
- Önleme odaklı ceza teorileri ile kusur arasında ihtilafın çözülmesi ve bu iki ilke arasında bir ahengin yakalanması arzusu (*Zielkonflikte*²³).

C. Teorilerin Amacı

Cezanın tayini teorilerinin, yani cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesindeki temel yaklaşımlarının;

- Somut olay özelinde gündeme gelen ve ceza mahkemelerinin benimseyip takip etmesi gereken önleme odaklı ceza teorilerini tespit etmek²⁴,
- Fiille orantılı ceza verilmesini sağlamak²⁵,
- Kusurla orantılı ceza (*schuldangemessene Strafe*) verilmesini temin etmek²⁶,

¹⁷ JESCHECK / WEIGEND, s. 881-882.

¹⁸ JESCHECK / WEIGEND, s. 78 vd.; Türk hukuku için ayrıca bkz. YERDELEN, Erdal: "Alman Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesinin Genel İlkeleri", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 6, Sayı 2 (Genel İlkeler), s. 994; DEMİRBAŞ, Timur: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 637-638; KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 576-578; ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan: *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 25. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 489.

¹⁹ Krş. JESCHECK / WEIGEND, s. 871 vd.; STRENG, Franz: "§ 46", (Hrsg.) KINDHÄUSER, Urs / NEUMANN, Ulfrid / PAEFFGEN, Hans-Ullrich: *Nomos Kommentar Strafgesetzbuch (NK-StGB)*, 3. Baskı, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2010 (NK-StGB), N. 1-4; MEIER, s. 165-166.

²⁰ KASPAR, s. 2.

²¹ STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 186-189.

²² JESCHECK / WEIGEND, s. 879; MEIER, s. 170.

²³ Krş. JESCHECK / WEIGEND, s. 880; HORN, *SK-StGB*, § 46, N. 7, 12, 21.

²⁴ SEELMANN, s. 44.

²⁵ MEIER, s. 174-175.

²⁶ ROXIN, § 19, N. 54; MEIER, s. 37.

- İşlenen suçun hareket ya da netice kaynaklı haksızlık içeriğine göre cezanın tayinini sağlamak²⁷,
 - Hukuk çerçevesinde ve somut olay özelinde kamu vicdanını ve adalet duygusunu tatmin edecek bir sonuca varmak²⁸ (*Einzelfallgerechtigkeit*)
- şeklinde beş farklı amaca hizmet ettiği söylenebilir.

D. Cezanın Tayini Teorileri (*Strafzumessungstheorien*)

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde gündeme gelen teorilerin asıl varlık nedeni, bir yandan kusurla orantılı ceza verilmek istenmesi diğer yandan cezanın önleme işlevini harekete geçirmek arzularıdır. Bu iki amaç arasında koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu süreç içerisinde geliştirilen ve kabul gören yaklaşımlar, cezanın tayini teorileri olarak ifade edilmektedir²⁹.

Cezanın tayini teorileri, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi aşamalarının tümünde hâkim olması gereken temel yaklaşımları ortaya koymaktadırlar; bundan ötürü ve yukarıda belirtilen amaçların çeşitliliğinden dolayı, bu teoriler birbirlerinden farklı içeriklere, odak noktalarına (kısıtlara) ve amaçlara (hedeflere) sahiptir³⁰.

Alman ceza hukuku literatüründe gündeme gelen ve benimsenen bu yaklaşımlar, şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Nokta Atışı Teorisi (*Punktstrafentheorie*)

Nokta atışı ceza tayini yaklaşımı, her suçta karşı verilecek adil cezanın belirli ve sabit olduğu düşüncesinden doğmuştur. Bu yaklaşımı kabul eden müelliflere göre, her suçun karşılığı olan adil cezanın belirlenmesi insanüstü bir durumdur³¹; insanlar (burada ceza hâkimleri) ancak çabalarıyla bu adil cezaya yaklaşabilirler³². Bu sebeplerle uygulamada hukuki sonuç olarak belirlenecek ceza nokta atışı olmalıdır ve ceza hâkimleri bunu tespit etmekle yetinmelidirler³³. Teorinin bir önemli diğer kabulü de şudur: Eğer bu belirleme insanlara bırakılırsa hâkimlerin şahsi değerlendirmeleri neticesinde uygulamada farklı ceza tayinleri söz konusu olacaktır. Teori, bu temel yaklaşımı ile birlikte, hukuki denetlenebilirliği en yüksek seviyeye ulaştırmaktadır³⁴.

Görüldüğü üzere bu temel yaklaşımda ne failin kusuru ne de ceza teorilerinin nasıl ve ne şekilde dikkate alınacağı ile ilgili bir bakış açısı vardır; kanun koyucunun bu bakış açısı doğrultusunda kabul ettiği ve nokta atışı olarak belirlediği ceza, hiç tartışılmadan ve peşin kabul ile adil ceza olarak nitelendirilmektedir³⁵.

Hukukumuzda bazı suçlar için istisnai olarak nokta atışı yaklaşımı³⁶ söz konusu olmaktadır; örneğin kasten öldürme suçu (TCK m. 81) ve savaş hazırlığı yahut savaş etkinliği gerektiren olağanüstü durumlarda devlet aleyhine işlenen suçlar (TCK m. 326/2, 327/2, 333/2) için hukuki sonuç müebbet hapis cezası olarak belirlenmiştir.

²⁷ GÜNTGE, Georg-Friedrich: "Die Spielraumtheorie - Dominanz einer „unwissenschaftlichen“ Strafzumessungslehre?", *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik (ZIS)*, 2018, Sayı 9, s. 384.

²⁸ GÜNTHER, s. 1025; KASPAR, s. 2, 7.

²⁹ Krş. JESCHECK / WEIGEND, s. 879-880; MEIER, s. 170.

³⁰ Krş. MAURER, s. 185 vd.; KASPAR, s. 7 vd. Cezanın tayini teorileri harici dikkate alınan ilkeler için bkz. YERDELEN, *Genel İlkeler*, s. 968 vd.; KORUCULU, İrmak: *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 151 vd.; APİŞ, Özge: *Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 75 vd.

³¹ JESCHECK / WEIGEND, s. 880.

³² STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 104.

³³ GÜNTHER, s. 1025.

³⁴ STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 104.

³⁵ SEELMANN, s. 224-225.

³⁶ Çalışmamızda "nokta atışı" şeklinde ifade edilen yaklaşım, Türk ceza hukuku literatüründe "sabit ceza sistemi" olarak ifade edilmektedir. Bkz. ÜZÜLMEZ, İlhan: "Yeni Ceza Kanunu'nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt 10, Sayı 1-2, s. 204; KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 717.

2. Basamaklar ya da Sıralı Değerleme Teorisi (*Stufen oder Stellenwerttheorie*)

Nokta atışı temel yaklaşımında, failin kusurunun ve ceza ile beklenen önleme amacının dikkate alınmaması, öğretide eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştiriler doğrultusunda basamaklar ya da bir diğer adıyla sıralı değerlendirme teorisi geliştirilmiştir³⁷.

Cezanın tayini, basamaklar ya da diğer adıyla sıralı değerlendirme teorisinde, iki büyük alana ayrılarak nihayete erdirilmektedir. Ceza mahkemesi ilk aşamada hüküm altına alınması ve infaz edilmesi muhtemel varsayımsal temel cezayı, kusurla orantılı bir biçimde, sayısal bir değer ile eşleştirir; yani cezanın alt ve üst sınırı arasında bir değeri nihai olarak belirler. Bu aşamada önleme amacı hiçbir şekilde dikkate alınmaz; önlemeye dönük amaçların gerçekleştirileceği alan ikinci basamaktır. Ceza mahkemesi bu nihai aşamada kusurla orantılı bir biçimde belirlediği temel cezanın infaz kabiliyetini, genel ve özel önleme düşünceleri doğrultusunda ve hapis cezasına ikame seçenek kurumlar ışığında belirler³⁸. Görüldüğü üzere, önleme amacı, ceza tayininin geneline sirayet etmemektedir; sadece ceza hâkimi tarafından belirlenecek nihai yaptırımın seçiminde kısmen işlevsel bir rol almaktadır³⁹.

Sıralı değerlendirme teorisinin çizdiği çerçeve içerisinde denilebilir ki ceza hâkiminin cezanın tam olarak infaz edilmesini istemesi, yani seçenek kurumlara müracaat etmemesi, pozitif genel önlemeye öncelik verdiği, buna karşılık hapis cezası yerine seçenek kurumları işletmek istemesi, failin hızlı bir biçimde topluma suç işlemeyecek şekilde dâhil olmasını arzuladığı, yani pozitif özel önlemeyi ikinci basamakta kullanmak istediği şeklinde yorumlanabilecektir.

3. Hareket Alanı Teorisi (*Spielraumtheorie*)

Hareket alanı teorisi, kusur ile denk ceza verilmesi ve pozitif özel önleme amacı arasında bir uyum kurulması için temel bir yaklaşım geliştirmiştir. Alman Federal Yargıtay Mahkemesi kararları ve öğretinin çoğunluk görüşü doğrultusunda bu gelişim yakalanmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde kusurla orantılı ceza, ancak failin sosyal uyumlu bir biçimde topluma dâhil edilmesi hedefi ile birlikte tek bir alanda değerlendirilerek tayin edilebilir⁴⁰.

Bu temel yaklaşım, görüldüğü üzere, kusur ile cezanın amacı arasında yaşanan uyumsuzluğu teorik bir zeminde ilişkilendirmek istemektedir ve de bunun için olay yeri ceza mahkemesine ister istemez büyük bir hareket alanı açmaktadır⁴¹. Yalnız bu noktada dikkat edilmesi gereken şudur: Olay hâkiminin takdir alanı sınırlıdır ve kanun koyucunun belirlediği alt ve üst sınırlar arasında hareket edebilmesi, failin somut olay özelinde ortaya çıkan kusuruna bağlıdır; yani kusur, hâkimin hareket alanının dayanağını ve sınırlarını çizmektedir. Kusurla orantılı ceza ilkesi burada tam olarak dikkate alındığından, bu temel yaklaşım aynı zamanda kusur çerçevesi teorisi (*Schuldrahmentheorie*) olarak da zikredilmektedir⁴².

Failin somut olay özelinde belirlenen kusuru ve önleme ihtiyaçlarının (*Präventionserfordernisse*) bir arada dikkate alınması, hareket alanı teorisinin amacı olarak karşımıza çıkmaktadır⁴³. Bu ihtiyaçların, cezanın alt ve üst sınırı arasında olay yeri hâkimine bırakılan hareket alanı (takdir yetkisi) içerisinde giderileceği ifade edilmektedir⁴⁴.

³⁷ JESCHECK / WEIGEND, s. 880.

³⁸ HORN, *SK-SiGB*, § 46, N. 33.

³⁹ STRENG, *NK-SiGB*, § 46, N. 106; SEELMANN, s. 235. Çalışmamızda “basamaklar teorisi” şeklinde ifade edilen yaklaşım, Türk ceza hukuku literatüründe “basamaklı cezalar sistemi” şeklinde yer bulmaktadır. Bkz. ÜZÜLMEZ, s. 204; KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 717.

⁴⁰ Bkz. JESCHECK / WEIGEND, s. 880-881.

⁴¹ JESCHECK / WEIGEND, s. 881.

⁴² SCHNEIDER, *LK-SiGB*, § 46, N. 49; MAURER, s. 185; SEELMANN, s. 225. Teorinin bu bakış açısına rağmen uygulamada ceza hâkimlerinden kusurun çerçevesinin çizilmesi yahut tam olarak tespit edilmesi beklenmemektedir. Bkz. STRENG, *NK-SiGB*, § 46, N. 100.

⁴³ STRENG, *NK-SiGB*, § 46, N. 100.

⁴⁴ MEIER, s. 171; KASPAR, s. 7.

Olay hâkimine kusur ve önleme ihtiyaçları doğrultusunda bırakılan takdir alanı, işin doğası ve somut olayın fiile ve faile bağlı farklı içerikleri gereği, cezanın tayininde dikkate alınacak ölçütlerin mutlak ve önceden belirlenebilir olmamasını şart koşmaktadır⁴⁵. Bu durum özellikle de kararların hukuki denetimini zorlaştırmaktadır. Federal Yüksek Mahkeme, sadece hâkimden beklenilmeyecek basit sınır aşma hatalarını dikkate alarak bozma kararları verme eğilimi içerisinde⁴⁶.

4. Sosyal Şekillendirme Teorisi (Theorie des sozialen Gestaltungsaktes)

Tıpkı hareket alanı teorisinde olduğu gibi, burada da olay yeri hâkimi ön plana çıkartılmakta ve idealize edilmektedir. Ceza mahkemesinin sosyal dokuyu ve adaleti en güzel şekilde tespit edeceğine olan inanç vurgulanarak cezanın amacı göreceli ve belirsiz hâle gelmektedir. Bu çerçevede ceza hâkiminin bu idealist ve paternalist bakış açısıyla ölçütler geliştireceği inancı dile getirilmektedir. Teori, rasyonel ve ikna edici ölçütler geliştiremediğinden eleştirilmiş ve çoğunluk tarafından literatürü tamamlayıcı bir görüş olarak ele alınmıştır⁴⁷.

5. Fiille Orantılı Ceza Tayini Teorisi (Tatproportionale Strafzumessung)

Fiille orantılı ceza tayini temel yaklaşımında, işlenen fiilin haksızlık içeriğine uygun ceza verilmesi ön plana çıkarılmakta ve haksızlık, bilinen üzere “hareketin haksızlığı” (*Handlungsunrecht*) ve neticenin haksızlığı (*Erfolgusunrecht*) şeklinde ayırım üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde faile bağlı ortaya çıkan ve cezanın tayininde dikkate alınan kusur, gündeme getirilmemekte ve dikkate alınmamaktadır. Teori bu hâliyle fiil odaklı ve nesnel ölçütler üzerine kurulu olmasından ötürü suç öğretisine yakınlaşmaktadır⁴⁸. Bu yakınlaşmanın, ceza kanunların uygulanmasında aranan eşitliğe hizmet edeceği ifade edilmektedir⁴⁹.

Fiille orantılı ceza tayini temel yaklaşımında, suçun unsurlarında normatif olarak yer alan ve cezayı azaltan yahut artıran nedenlerin, cezanın bireyselleştirilmesine ve kusurun denkleştirilmesine hizmet ettiği savunulmaktadır. Teorinin taraftarları, bu bakış açısıyla somut olay adaleti düşüncesinden sıyrılmaktadırlar⁵⁰. Pratik fayda sağlayan ve uygulayıcıların işini kolaylaştıran bu yaklaşım, Anglosakson ceza tayini hukukunun benimsediği bir yaklaşım olmuştur⁵¹.

Yukarıda belirtilen şekliyle tayin edilen cezanın sonradan herhangi bir ceza teorisiyle bağdaştırılması gerekmemektedir; dolayısıyla önleme amacı yahut önleme ihtiyaçları burada hiçbir şekilde dikkate alınmamaktadır⁵². Aynı şekilde burada ceza ile güdülen farklı amaçlar arasında cereyan eden ilişkiler hiçbir şekilde dile getirilmemektedir⁵³.

6. İşlevsel Kusur Kavramı (Funktionaler Schuldbegriff) Bağlamında Pozitif Önleme Teorisi (Positive Präventionstheorie)

Alman ceza hukukunda kusur, cezanın tayininin bütün temel yaklaşımlarında dikkate alınması gereken bir yere sahiptir; çünkü Alman Ceza Kanunu’nun (StGB) “Cezanın Tayininde Temel İlkeler” başlıklı § 46’nın ilk cümlesi, açık bir şekilde kusurun, cezanın tayinine temel teşkil ettiğini ifade etmektedir (§ 46 Abs. 1 Satz 1 StGB)⁵⁴.

⁴⁵ Krş. STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 101.

⁴⁶ SCHNEIDER, *LK-StGB*, § 46, N. 52.

⁴⁷ SCHNEIDER, *LK-StGB*, § 46, N. 53; STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 122.

⁴⁸ Konu ile ilgili müstakil bir çalışma için bkz. HÖRNLE, Tatjana: *Tatproportionale Strafzumessung*, C.F. Müller, Heidelberg, 1999. Ayrıca krş. KASPAR, s. 8.

⁴⁹ MAURER, s. 187.

⁵⁰ SCHNEIDER, *LK-StGB*, § 46, N. 46; ayrıca bkz. STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 109; HORN, *SK-StGB*, § 46, N. 43.

⁵¹ HORN, *SK-StGB*, § 46, N. 42.

⁵² MEIER, s. 174-175.

⁵³ SCHNEIDER, *LK-StGB*, § 46, N. 45.

⁵⁴ JESCHECK / WEIGEND, s. 877; GÜNTGE, s. 384; YERDELEN, *Genel İlkeler*, s. 993.

Kusur, cezanın tayininde temel olmasının yanında aynı zamanda verilecek cezanın üst sınırını da çizmektedir; çünkü kusurla orantılı ceza ilkesi kapsamında tayin edilecek ceza, kusurun ağırlığını aşacak biçimde belirlenemez⁵⁵.

Öğretide işlevsel kusur kavramının ortaya atılması, maddi ceza hukukunda kusurun yeri ve işlevi hakkında büyük tartışmalara imkân vermiştir⁵⁶. Bunun sebebi de kusurun işlevsel bir anlam yüklemesi üzerinden okunmak istenmesinde aranmalıdır⁵⁷.

Öğretide savunulan çoğunluk görüşüne göre, kusurla orantılı verilecek adil ceza hem genel hem de özel önlemeye hizmet edebilecek niteliktedir. Hukuken korunması gereken değerler ancak bu vesileyle ceza hukuku korumasından faydalanabilecektir⁵⁸.

Kusur kavramına işlevsel yaklaşımda cezanın tayini, önleme düşünceleriyle sınırlandırılmaktadır. Bilinen üç aşamalı kişisel haksızlık öğretisinde kusur, karşımıza bir sorumluluk (*Verantwortlichkeit*) olarak çıkmaktadır. Bu sorumluluğa müracaat için pozitif genel yahut pozitif özel önleme amaçlarından birisinin ön plana çıkması ve ceza verme ihtiyacının bu amaçlarla uyum içerisinde olması aranmaktadır⁵⁹. *Jakobs*⁶⁰ bu noktada sorumluluk için genel önlemeyi, yani kuralların toplum genelinde uygulandığı inancının pekiştirilmesi ve bu sayede suç teşkil eden davranışların karşılık bulması amacını şart koşarken, *Roxin*⁶¹ ise genel ve özel önleme arasında sınırlandırma yapmaksızın özel önlemeyi ön plana çıkarmakta ve ceza verilebilmesi için önleyici amacın ihtiyacından (*“präventive Notwendigkeit”*) söz etmektedir.

Cezalandırmayı kusura yüklenen önleme amacı üzerinden bu kadar işlevsel hâle getirmek, öğretide çoğunluk tarafından eleştirilmiştir. Ceza hukuku teorisi içerisinde sorumluluk için bu kadar serbest bir alan bırakılması ve izlenmesi gereken politikalar uğruna içeriği tam olarak belirlenemeyen soyut kavramlar üzerinden kusuru da aşabilecek seviyede yahut kusuru saf dışı bırakabilecek tarzda cezalandırma yoluna gidilmesi, ceza hukukçularının bu yaklaşıma getirdikleri temel eleştirilerdir⁶².

7. Bütüncül Yaklaşım Teorisi (*Gesamtwürdigungstheorie*)

Öncelikle belirtilmelidir ki bu yaklaşım tarzı, literatürde teori şeklinde zikredilmek yerine kısmi anlatımlarla desteklenmektedir. Temel bir yaklaşım tarzı ortaya koyduğundan, müstakil bir biçimde incelenmesinde yarar olacağı kanaatiyle çalışmamızda ayrı bir başlık altında zikredilmek istenmiştir.

Bazı durumlarda somut olaya kusur ve önleme faktörleri dışında bütüncül yaklaşılması ve somut olayın lehe ve/veya aleyhe olacak biçimde birçok açıdan ele alınıp sonuca varılması gerekmektedir⁶³. Bu durum kendisini üç sahada göstermektedir: Failin suç öncesi yaşam tarzının etki edebileceği durumlar, failin kastına yahut suç işleyiş biçimine bağlı nitelikli hâllerin tespitinin önem arz ettiği hususlar ve hapis cezası yerine ikame edilebilecek seçenekler.

Kural olarak failin suç öncesi almış olduğu cezalar (*Vorbestrafung*) yahut yaşam tarzı (*Lebensführungsschuld*), cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde dikkate alınmamaktadır; çünkü günümüz

⁵⁵ JESCHECK / WEIGEND, s. 879.

⁵⁶ KINDHÄUSER, Urs / ZIMMERMANN, Till: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 11. Baskı, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2024, § 21, N. 13.

⁵⁷ Krş. WESSELS, Johannes / BEULKE, Werner / SATZGER, Helmut: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 44. Baskı, C.F. Müller, Heidelberg, 2014, § 10, N. 408.

⁵⁸ SCHNEIDER, LK-StGB, § 46, N. 43.

⁵⁹ Bkz. JESCHECK / WEIGEND, s. 215; GROPP, Walter: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Baskı, Springer, Berlin, 2015, § 6, N. 26-32.

⁶⁰ JAKOBS, Günther: *Schuld und Prävention*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1976, s. 14. Yazar, bu bağlamda kusuru, genel önleme amacından türemiş bir kavram (*Derivat der Generalprävention*) olarak görmektedir. Bkz. JAKOBS, s. 32.

⁶¹ ROXIN, § 19, N. 3.

⁶² Krş. JESCHECK / WEIGEND, s. 216; BRAUM, Stefan: “Vom Schuldprinzip im nach-präventiven Strafrecht”, *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft (KritV)*, 2003, Cilt 86, Sayı 1, s. 27-28; STRENG, Franz: “Vergleichende Betrachtungen zu den Potentialen verschiedener Schuldverständnisse”, *Jahrbuch für Recht und Ethik*, 2005, Cilt 13, s. 707 vd.

⁶³ Krş. FISCHER, Thomas: *Beck'sche Kurz-Kommentare - StGB*, 58. Baskı, Verlag C.H.Beck, München, 2011, § 46, N. 14, 74.

ceza hukuku fiil odaklı kusur anlayışını (*Tatschuldprinzip*) benimsemiştir. Yalnız bu noktada şu ifade edilmelidir ki failin suç işleme öncesi öz yapısı (karakter) ve davranış biçimi (*Charakterschuld*), suçla ve kusuru ile ilişkilendirilebildiği ölçüde cezanın tayini alanında yer bulabilmektedir⁶⁴.

Bazı suç tiplerinde kanun koyucu failin kastını yahut haksızlık içeriği dikkate alınarak fiilin işleniş tarzına özel sonuçlar bağlamıştır. Bu özel hukuki sonuçlar ceza hukukunda nitelikli hâl olarak ifade edilmekte ve cezayı azaltmakta ya da ağırlaştırmaktadır; yani cezanın fiil ve kusurla orantılı tayini için alt ve üst sınırı arasında değişikliklere sebebiyet vermektedir⁶⁵. Cezanın tayini hukuku arasında değerlendirilen bu özel durumlar için geliştirilen yaklaşım, bütüncül yaklaşımdır (*Gesamtwürdigung*). Bu temel yaklaşıma göre, işlenen fiil ve failin kusuru ile ilişkilendirilebilecek her durum zamansal kısıtlamaya uğramadan, yani suç öncesi, suç esnası ve suç sonrası şeklinde ele alınarak, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde dikkate alınmalıdır⁶⁶. Alman Federal Yargıtay Mahkemesi de bu gibi özel durumlarda somut olayın bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını ve olay mahkemesinin buna göre karar vermesini beklemektedir⁶⁷.

Günümüz ceza hukuku yaptırım sisteminde fail ve onarıcı adalet dostu suç ve ceza politikaları üzerinden hapis cezasına seçenек kurumlar üretilmiştir ve üretilmeye de devam edilmektedir. Özellikle de kısa süreli hapis cezalarında cezadan beklenilecek fayda düşmektedir ve failin özelinde gelecekteki etkisi daha aleyhe sonuçlanmaktadır. Bu sebeplerden ötürü ceza hâkimlerinde failin ileride bir daha suç işlemeyeceği kanısı oluştuğu takdirde (*gute Kriminalprognose*) daha lehe olan bu alternatif kurumların işletildiği gözlemlenmektedir⁶⁸. Ceza mahkemelerinde bu kurumların işletilebilmesi için cezadan beklenen faydanın azalması ve failin bu süreçlerden ders çıkararak bir daha suç işlemeyeceği kanısının oluşması gerekmektedir. Bunun için failin lehine ve aleyhine olacak hususlar, zamansal kısıtlamaya uğramadan ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak tespit edilmelidir. Bu sayede ceza hâkimlerinde bu kanı oluşacak ve istisnai içeriğe sahip ilgili seçenек müesseseler, olay mahkemesinin bu değerlendirmeleri ışığında hukuksal denetime tabi tutulabilecektir⁶⁹.

III. TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ DURUM

Çalışmanın bu bölümünde, girişte belirtilen amaca uygun olarak, Türk ceza hukuku normlarının, öğretisi ve uygulamasının cezanın tayini alanına dönük temel duruşu tespit edilmeye çalışılacak, Türk ceza hukukunun teorik ve uygulamalı yaklaşımları ele alınacaktır.

A. Türk Ceza Kanunu'nun Temel Bakış Açısı

26.04.2004 tarihinde kabul edilen ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1889 İtalyan Ceza Kanunu'nun resepsiyonu ile başlayan cumhuriyet yolculuğunda yeni bir dönemeç açmıştır⁷⁰. Türk kanun koyucu, bu kanun ile birlikte, daha çok Alman ceza hukuku dogmatiklerinden ve literatüründen esinlenerek yeni bir suç ve yaptırım öğretisi benimsemiştir⁷¹.

⁶⁴ Bkz. ROXIN, § 19, N. 62-63; HORN, *SK-StGB*, § 46, N. 144.

⁶⁵ Bkz. JESCHECK / WEIGEND, s. 268, 296.

⁶⁶ Krş. HORN, *SK-StGB*, § 46, N. 276, 286.

⁶⁷ STRENG, *NK-StGB*, § 46, N. 164.

⁶⁸ MEIER, s. 89-90. Türk ceza adaleti sistemi içerisinde yer alan “hapis cezasının ertelenmesi” (TCK m. 51) ve “hükümün açıklanmasının geri bırakılması” (CMK m. 231) kurumları bu bağlamda verilecek örnekler arasındadır.

⁶⁹ Krş. MEIER, s. 94-95, 119.

⁷⁰ Türk Ceza Kanunu'nun günümüze kadar uzanan tarihsel yolculuğu için bkz. YUMAK, Semih: “Türk Ceza Kanunu'nun Cumhuriyet Yolculuğu ve Bu Yolculuğun Tarihsel Arka Planı”, (Ed.) HEKİMLER, Alpaz: *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağanı*, Legal Yayınları, İstanbul, 2023, s. 683 vd.

⁷¹ ROXIN, Claus / ISFEN, Osman: “Der allgemeine Teil des neuen türkischen Strafgesetzbuches”, *Goldammer's Archiv für Strafrecht (GA)*, 2005, Sayı 4, s. 228 vd.

Türk Ceza Kanunu'nun cezanın tayini hukuku ile ilgili temel bakış açısı, şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Önleme Amacı

Yeni anlayışları barındıran TCK'da ilk madde olarak ceza kanununun amacı belirtilmiştir. Bu madde içeriğinde “suç işlenmesini önlemek”, açıkça amaçlar arasında zikredilmiştir (TCK m. 1). Doğrudan uygulama kabiliyetine sahip olmayan bu norm, diğer uygulanabilir ceza normlarının yorumunda başvurulacak önemli bir ölçüt getirmiştir⁷². Böylelikle somutlaştırılan ve bireyselleştirilen cezalarda, yani cezanın tayini faaliyetlerinde, “önleme” amacı önemli bir temel yaklaşım olarak TCK'da yer bulmuştur⁷³.

Görüldüğü üzere, TCK'da ceza teorileri ile ilgili açık bir hüküm yer almamaktadır. Buna karşılık 5237 sayılı TCK'nın son hâlini almasında etkili bir rol üstlenen Adalet Komisyonu'nun raporunda⁷⁴ konuyu ilgilendiren şu ibareler yer almaktadır:

“Suç işleyen kişinin mahkûm olduğu cezanın infaz edilmesiyle güdülen yegâne amaç kişiye gerçekleştirdiği haksızlık dolayısıyla etkin bir uyarıda bulunmak ve kişinin etkin pişmanlık duymasını sağlamaktır. Cezaların infazıyla mahkûm gelecekte sosyal sorumluluğa sahip olarak suçsuz bir yaşantı sürmeye yatkın duruma getirilmelidir.”

Bu sebeple denilebilir ki cezanın TCK m. 1 kapsamındaki amacı, karma (uzlaştırıcı) ceza teorisini tatbik etmek olmalıdır⁷⁵.

2. Fiille Orantılı Ceza

21. yüzyıl hukuk ve insan hakları birikimini yakalama arzusu içerisinde olan yeni TCK'da, “Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi” başlığı altında, açıkça fiil ile orantılı ceza verileceği düzenlenmiş ve suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza verilmesi gerektiği kabul edilmiştir (TCK m. 3/1)⁷⁶.

3. Kusurla Orantılı Ceza

Taksirle işlenen suçtan dolayı faile verilecek olan ceza, failin kusuru doğrultusunda tayin edilmelidir (TCK m. 22/4). Aynı şekilde, birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkes kendi kusuru oranında sorumlu olmakta ve her failin cezası da kusuruna göre ayrı ayrı belirlenmelidir (TCK m. 22/5)⁷⁷. Aynı durum, iştirak hâlinde işlenen suçların ceza tayininde de geçerlidir. Suçun işlenişine iştirak eden her kişi, diğerinin cezalandırılmasını önleyen kişisel nedenler göz önünde bulundurulmaksızın, kendi kusurlu fiiline göre cezalandırılmalıdır (TCK m. 40/1).

⁷² ÖZGENÇ, İzzet: *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, 3. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2006 (Gazi Şerhi), s. 64.

⁷³ CENTEL, Nur: “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2001, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan Özel Sayısı, s. 348; HAKERİ, Hakan: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 32. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2026, s. 667. Cezaların önleyici etkisi hakkında bilgi için bkz. YÜCEL, Mustafa Tören: *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, 4. Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2007, s. 243 vd.; KARABULAT, Efe Can: *Cezaların Etkinliği Bağlamında Türk Suç Siyaseti*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s. 320.

⁷⁴ TCK Tasarısına İlişkin 3.8.2004 Tarihli TBMM Adalet Komisyonu Raporu için bkz. ÖZGENÇ, *Gazi Şerhi*, s. 49. Ayrıca krş. YERDELEN, *Genel İlkeler*, s. 994.

⁷⁵ ÖZTÜRK / ERDEM, s. 490, N. 865; ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 829.

⁷⁶ Bu yaklaşımın somut cezanın belirlenmesinde temel bir ilke olduğu yönünde görüş için bkz. KARABULAT, s. 305.

⁷⁷ Bu noktada TBMM Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen madde gerekçesi yol göstericidir: “Failin kusurlu bulunması durumunda, kusurun ağırlığı ve diğer sebepleri de göz önünde bulundurmak suretiyle suçun kanuni tanımındaki cezanın alt ve üst sınırı arasında bir cezaya hükmedecektir.” Bkz. ÖZGENÇ, *Gazi Şerhi*, s. 306. TCK m. 22/4'ün bilinçli taksire gönderme yaptığına dair bkz. ÖZEN, Mustafa: “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2009, Cilt 15, Sayı 1-2, s. 90.

Bu başlık altında ifade edilmelidir ki kusurun, Alman Ceza Kanunu'nda olduğu gibi, cezanın tayininde esas olacağı şeklinde bir düzenleme TCK'da yer almamaktadır; bunun yerine “failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı”, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirlemede etkili olan hususlar arasında belirtilmiştir (TCK m. 61/1-f).

4. Belirlilik İlkesi

Ceza mahkemesinin temel cezanın belirlenmesi faaliyetinde fiille ve/veya faille ilişkilendirilerek dikkate alması gereken hususlar ve kıstaslar, Türk kanun koyucu tarafından sınırlı bir biçimde (*numerus clausus*) belirlenmiştir (TCK m. 61/1)⁷⁸. Bu kıstaslar şunlardır: Suçun işleniş biçimi; suçun işlenmesinde kullanılan araçlar, suçun işlendiği zaman ve yer, suçun konusunun önem ve değeri, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığı, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı ve failin güttüğü amaç ve saik.

Failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları ve cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri, sınırlı bir biçimde belirlenen takdirli indirim sebepleri arasında zikredilmiştir (TCK m. 62/2).

Temel ceza olan hapis cezasına seçenek yaptırımlar sadece kısa süreli hapis cezası (TCK m. 50) ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilenler (TCK m. 51) için öngörülmüştür.

Bu düzenlemeler haricinde suç tiplerinde izlenen bazı suç ve ceza politikaları doğrultusunda cezanın azalması, artması yahut ortadan kalkması söz konusu olmaktadır. Örneğin öldürme suçu tasarlanarak işlenirse nitelikli öldürme (TCK m. 82/1-a); hırsızlık suçunun konusunu teşkil eden malın değerinin azlığı (TCK m. 145) yahut hırsızlık suçunun gece vakti işlenilmesi (TCK m. 143) nitelikli hâller olarak düzenlenmiştir. Organ veya dokularını satan kişiye verilecek cezada, failin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, indirim yapılabileceği gibi ceza vermekten de vazgeçilebilecektir (TCK m. 92).

5. Kanunilik İlkesi

Ceza adaleti sistemi işleyişinin özünde ve her aşamasında yer alan kanunilik ilkesi, bu sahada da açıkça kaleme alınmıştır. Bu düzenlemeye göre cezalar, kanunların öngördüğü düzenlemeler doğrultusunda artırılabilir veya eksiltilebilir yahut değiştirilebilir (TCK m. 61/10).

6. Çifte Değerlendirme Yasağı

Somut cezanın belirlenmesi ve akabinde bireyselleştirilmesi meselesinin nihayete erdirilmesi sürecinde dikkate alınacak kıstasların sadece bir sefer kullanılması sonrasında tüketileceği, yani bir daha tekrar kullanılamayacağı anlamına gelen çifte değerlendirme yasağı, cezanın tayini öğretisinin kabul ettiği en önemli temel yaklaşımlardan birisidir⁷⁹.

Yeni TCK'nın açık düzenlemesine göre, temel cezanın belirlenmesi sürecinde dikkate alınan kıstaslar, kullanılmakla tükenmektedirler; böylelikle tekrardan dikkate alınamazlar (TCK m. 61/3).

7. Gerekçeli Olma Zorunluluğu

Somut cezanın belirlenmesi ve akabinde bireyselleştirilmesi meselesinin nihayete erdirilmesini hedefleyen cezanın tayini alanı, yapısı itibarıyla gerekçeli olmak zorundadır. Sanığın yeni hukuki sta-

⁷⁸ İlgili açıklamalar için bkz. ÖZGENÇ, *Gazi Şerhi*, s. 714-718; ayrıntılı tahlil için YERDELEN, Erdal: *Cezanın Belirlenmesi. Strafzemesung. Türk-Alman Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024 (Ceza), s. 239 vd.; ÖZEN, s. 81 vd.; APIŞ, s. 113 vd.; POLAT, Kaan: “Türk Ceza Kanunu m. 61 Açısından Cezanın Belirlenmesi”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 6, Sayı 1, s. 579 vd.

⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. SEELMANN, s. 311 vd.; YERDELEN, Erdal: “Çifte Değerlendirme Yasağı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, Cilt 20, Sayı 2, s. 114 vd.

tüsünde önemli değişiklikler ve belirlemeler yapılacak olması, gerekçenin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kanun koyucu “takdiri indirim nedenleri” (TCK m. 62) başlığı altında gerekçeli olma ilkesini dile getirmiş ve cezayı eksiltme nedeninin gerekçeli bir şekilde ifade edilmesi zorunluluğunu ceza hâkimleri için zorunlu hâle getirmiştir (TCK m. 62/2, son cümle). Bu temel yaklaşım hiç şüphesiz cezaların artırılması yahut değiştirilmesi mevzularında da geçerli olacaktır.

8. Takdirilik

Kanun koyucu, ceza mahkemesine, cezanın tayini sahasında -suç genel teorisinin aksine- büyük bir hareket alanı oluşturmaktadır. Ceza mahkemesi böylelikle daha adil ve fiile ve de faile uygun bir ceza belirlemesi gerçekleştirebilecektir. Bunun için bu takdir alanının kanunlarda ifade bulması önemlidir.

Birçok suç tipi için nokta atışı yerine alt ve üst sınır belirlenmesi ve failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları veya cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkilerinin dikkate alınarak nihai cezanın takdir edilmesi (TCK m. 62/2)⁸⁰, ceza mahkemesinin bu alanda takdir hakkına sahip olduğunu göstermektedir.

B. Türk Ceza İnfaz Kanunu’nun Bakış Açısı

Türk Ceza Kanunu ve ceza içeren diğer kanunlar kapsamında belirlenen cezaların ne suretle infaz edileceği, infaz kanunlarında gösterilmektedir. Ülkemizde 13.12.2004 tarihinde kabul edilen 5275 sayılı Cezaların ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK), yeni ceza adaleti sistemimizin dönüm noktası olan 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türk Ceza Kanunu’nda, yukarıda belirtildiği üzere, ceza teorileri ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık 5275 sayılı CGTİHK’da açık hüküm yer almaktadır. Kanun’un “İnfazda temel amaç” başlıklı 3. maddesinde ceza ile ulaşılmak istenilen temel amaç şu şekil ifade edilmiştir:

“Öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”

Ayrıca bahsi geçen kanunun genel gerekçesinde infaz kurumunun temel amacının hükümlüleri iyileştirmek üzerine inşa edildiği vurgulanmıştır⁸¹. Bu normatif çerçeve doğrultusunda Türk kanun koyucunun hükümlünün ıslahını, yani yeniden topluma uyumlu bir şekilde ve suç işlemeyecek tarzda dâhil edilmesini önceleyen (pozitif özel önleme amacı) ama aynı zamanda da kamu düzeni ve sosyal kontrolü tesis için genel önlemekten vazgeçmediği arzusu içerisinde olarak karma (uzlaştırıcı) ceza teorisini uygulamak istediği söylenebilir⁸².

C. Yargıtay’ın Geliştirdiği Yaklaşım

Yargıtay’ın cezanın tayini alanında, eski TCK birikimiyle ve yeni TCK’nın getirdiği yeni bakış açıları ve düzenlemeleri doğrultusunda, istikrarlı bir biçimde geliştirdiği yaklaşımları söz konusudur. Bu yaklaşımlar şu başlıklar altında incelenebilir:

⁸⁰ Kanun koyucunun TCK m. 62/2’de tahdidi olarak yer verdiği indirim sebeplerinin Türk hukuku açısından ayrıntılı tahlili için bkz. YERDELEN, *Ceza*, s. 387 vd.; KORUCULU, s. 362 vd.; APİŞ, s. 179 vd.

⁸¹ CGTİHK genel gerekçe için bkz. ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / YENİDÜNYA, Caner: *Gerekçeli Ceza Kanunları*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 811.

⁸² YUMAK, *Ceza Hukuku Bilimleri*, s. 403; KARABULAT, s. 320.

1. Takdir Hakkını Kısıtlama

Olay mahkemesine bırakılan takdir hakkının bağlı bir yetki olduğu; bu yetkinin kurallara uygunluk, oranlılık ve adalet duygusu üzerinden sıkı bir biçimde denetlenmesi arzusu söz konusudur⁸³. Yargıtay'ın bu bağlamda ceza mahkemesinin kanuni oranlar arasında ne kadar indirim yapması gerektiğini⁸⁴ belirten ve olay yeri mahkemesinin cezayı kişiselleştirirken ne tür bir ceza vermesi⁸⁵ ile ilgili kararları da mevcuttur. Yargıtay, bu tutumu ile ceza hâkimlerinin takdir alanının dar yorumlanması gerektiğinin altını çizmektedir⁸⁶.

2. Şiddetlendirme Yaklaşımı: Teşdit Uygulaması

Arapça kökenli olan “teşdit” kelimesi, sözlükte “şiddetini artırma”, güç verme” ve “sağlamlaştırma” anlamlarına gelmektedir⁸⁷.

Yargıtay'ın geliştirdiği ve uzun bir süredir istikrarlı⁸⁸ bir şekilde uygulana gelen teşdit yaklaşımı, suç için belirlenen alt sınırı cezanın tayininde çıkış noktası, daha doğrusu odak noktası hâline getirmektedir. Yargıtay'ın bu noktada gündeme gelen teşdit uygulamasında, alt sınırdan uzaklaşılması için gerekçeler mevcut olduğu müddetçe cezanın şiddetlendirilmesi, yani alt sınırdan üst sınıra doğru uzaklaşılması gerekmektedir⁸⁹. Olay mahkemesinin alt sınırdan uzaklaşması durumu için “teşdidi” şeklinde

⁸³ Yargıtay, 6. CD, T. 25.11.2013, E. 2011/8140, K. 2013/23484 (Lexpera): “5237 sayılı Yasanın 61. maddesiyle cezanın belirlenmesinde, izlenmesi gereken yöntem açık ve denetime imkan tanıyacak bir biçimde ortaya konulmuştur. Buna göre somut olayda ilgili suç tanımında belirtilen cezanın alt ve üst sınırı arasında ceza tayin edilirken cezanın belirlenmesine ilişkin madde hükmündeki ölçütler dikkate alınacaktır. Bu düzenleme ile soyut gerekçelerle cezanın alt ve üst sınırdan belirlenmesi şeklindeki yanlış uygulamanın önüne geçilmek istenmiştir. Bu açıklamalar ışığında bir suçtan dolayı TCK'nın 61. maddesi gereğince temel ceza belirlenirken söz konusu maddenin birinci fıkrasında yedi bent halinde sayılan hususlar göz önünde bulundurulacak ve somut gerekçeler de belirtilmek suretiyle kanundaki cezanın alt ve üst sınırı arasında takdir hakkı kullanılacaktır.”. Yargıtay, 1. CD, T. 24.11.2025, E. 2024/3530, K. 2025/8162 (Lexpera): “... yargılama sonucunda oluşan kanaat ve takdire göre ceza yaptırımının yasal bağlamda ve gerekçesi gösterilerek belirlendiği, takdiri indirimin Mahkemenin takdir yetkisi kapsamında, yasal, yerinde ve yeterli gerekçelerle uygulanmamasına karar verildiği, sanığın adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği anlaşıldığından ileri sürülen temyiz sebeplerinin incelenmesinde hüküme hukuka aykırılık bulunmamıştır.”. İlgili diğer kararlar ve tespit için bkz. ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / MERAKLI, Serkan / BACAŞIZ, Pınar / BAŞBÜYÜK, İsa: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 716-717.

⁸⁴ Yargıtay, 3. CD, T. 28.05.2019, E. 2019/3565, K. 2019/11666 (Lexpera): “Mahkemece müştekinin sanığa vurması üzerine kasten yaralama suçunu işlediğinden sanık hakkında haksız tahrik hükümleri uygulandığına göre, 5237 sayılı TCK'nın 3. maddesi uyarınca orantılılık ilkesi dikkate alınarak sanığın cezasından makul oranda indirim yapılması gerekirken (1/2) oranında indirim yapılmak suretiyle ek-sik ceza tayini ...”.

⁸⁵ Yargıtay, CGK, T. 11.04.2017, E. 2017/270, K. 2017/230 (Lexpera): “Sanığın olaydan hemen sonra ambulans çağırıp gelen kolluk kuvvetlerine teslim olduğu ve ölenin yakınlarının uğradığı zararları giderdiği nazara alındığında; vicdan azabı çektiği ve pişman olduğu yönündeki beyanlarının samimi olduğu, geçmişte sabıkası olmadığı gibi yargılama sürecinde dosyaya yansıyan olumsuz tavır ve davranış da bulunmadığı anlaşıldığından; dosya kapsamına uygun olmayan gerekçe ile sanığa verilen hapis cezasının TCK'nın 50. maddesi uyarınca adli para cezasına çevrilmesi isabetsizdir.”. Bahsi geçen bu kararın yerinde isabetli bir şekilde eleştirisi için bkz. DOĞAN, Duygu Çağlar: “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 21, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan Özel Sayısı, s. 1029 vd.

⁸⁶ Türk Ceza Kanunu'nun normatif anlamda da ceza hâkimlerinin takdir alanını daralttığı yönünde görüş için bkz. KARABULAT, s. 303.

⁸⁷ TDK Güncel Türkçe Sözlük ([Erişim Adresi](#), ET: 12.04.2025).

⁸⁸ Yargıtay, CGK, T. 27.01.2004, E. 2003/314, K. 2004/13 (Lexpera): “Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde, Yerel Mahkemece, ‘sanığın kişiliği, suçun işlendiği yer ve zaman, suç konusunun önem ve değeri, suçun oluşum şekli, sanıktaki tam kusur oranı ve aracı kullanırken alkollü olması’ aleyhe değerlendirilerek sanık hakkında temel cezanın asgari haddin üzerinde tayin edilmesine karar verilmiş, yine aynı gerekçelerle sanık hakkında cezanın kişiselleştirilmesi yönüne gidilmediği belirtilmiştir. Cezanın kişiselleştirilmesi ibaresi, sadece temel cezanın tayin ve tespiti esnasında dikkate alınacak ölçütleri değil, yukarıda da açıklandığı üzere, TCY'nın 59. maddesindeki taktiri indirim nedenlerini, 647 sayılı Yasanın 4 ve 6. maddelerindeki para veya tedbire çevirme ile ertelemeyi de kapsadığından, mahkemece gösterilen gerekçenin 647. sayılı Yasanın 4. maddesinin uygulanması yönündeki istemi de kapsadığı, dosya içeriğine uygun, yasal ve yeterli olduğu anlaşılmakla, bu yöndeki direnme hükmü isabetlidir.”

⁸⁹ Yargıtay, 10. CD, T. 09.07.2025, E. 2025/3472, K. 2025/7698 (Yargıtay Karar Arama): “... ve tespit edilen kesinleşme tarihine kadar işlenen sübut bulan tüm eylemlerin tek suç olarak, cezanın bireyselleştirilmesi yönünden 5237 sayılı TCK'nın 61. maddesi kapsamında alt sınırdan uzaklaşma gerekçesi olacağı kabul edilmektedir.”. Yargıtay, 10. CD, T. 19.01.2026, E. 2025/8180, K. 2026/523 (Lexpera): “... sanıkların her iki eylemdeki konumları, kastlarının yoğunluğu ve suçu organize eden konumunda bulunmaları gözetildiğinde, diğer sanıklar ..., ..., ve ...'dan ayrı olarak daha fazla teşdit uygulanması suretiyle verilen ceza sonuç itibarıyla isabetli olduğundan ...”. Yargıtay, 10. CD, T. 06.12.2007, E. 2007/13908, K. 2007/14345 (Lexpera): “Türkiye genelindeki uygulamaya aykırı biçimde temel cezanın asgari haddin çok üzerinde tayin edilmesi ...”. Yargıtay, 7. CD, T. 18.11.2025, E. 2025/4778, K. 2025/13772 (Lexpera): “9000 paket kaçak sigaranın ele geçirildiği olayda, dava konusu kaçak eşyanın miktarına ve kastın yoğunluğuna göre sanıklar hakkında temel ceza 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (5237 sayılı Kanun) 61. maddesi uyarınca teşdit uygulanarak alt sınırdan uzaklaşılması suretiyle hüküm kurulması hapis cezası yönünden alt sınırdan hüküm kurmak suretiyle eksik ceza tayini, ...”. Yargıtay, 14. CD, T. 15.01.2015, E. 2014/5905, K. 2015/247 (Lexpera): “Dosya içeriği ve kabule göre, sanığın geçmiş sabıkası, mağdurun yaşı, sanığın kas-

özel bir kavram geliştirilmiştir. Bu da ceza mahkemesini şu sonuca götürmektedir ki mahkemenin temel ceza olarak belirleyeceği ceza aslında alt sınırdır; bunun üzerine çıkması olağan dışıdır ve tatmin edici hukuki gerekçelendirmelerle mümkündür.

3. Bütüncül Yaklaşım

TCK m. 61 kapsamında gerçekleşen bozma kararları incelendiğinde görülecektir ki Yargıtay'ın TCK m. 61'de sayılan hangi somut ölçüt/ölçütler üzerinden kararı yerinde görmediği tam olarak belirlenememektedir. Yüksek Mahkeme bu tür bozma gerekçelerinde TCK m. 61 ve TCK m. 62/2'de sınırlı bir biçimde belirlenen kıstasların hepsini bir bütün olarak ve somut olayla ilişkilendirmeksizin yer vermektedir⁹⁰.

4. Yeterli Derecede Gerekçelendirme

Olay (ilk derece) mahkemesinin cezanın tayini sahasında vereceği bütün kararların gerekçeli olması zorunludur⁹¹. Kanuni ifadelerin tekrar edilmesi, gerekçe olarak kabul edilmemekte ve bu tarz kararlar bozulmaktadır⁹². Aynı şekilde, asgari (alt) sınırdan tayin edilen cezalarda da kararların gerekçeli olması aranmaktadır⁹³.

5. Somut Olay Adaleti

Yargıtay, adalet ve hakkaniyet ölçüleri ile bağdaştırılamayacak kararları da temyiz incelemesinde denetlemektedir ve bu konuda bir eksiklik gördüğünde “eksik ceza tayini” sonucuna varmaktadır⁹⁴.

tinin yoğunluğu suçun işleniş biçimi ve özellikleri dikkate alındığında, cezaların şahsileştirilmesi ilkesine uygun olarak sanık hakkında teşdit uygulanmaması suretiyle eksik ceza tayini ...”.

⁹⁰ Yargıtay, 6. CD, T. 25.11.2013, E. 2011/8140, K. 2013/23484 (Lexpera): “Ceza hukukunun temel ilkelerinden olan cezanın şahsileştirilmesi kuralının da amacı ceza ve sanık arasında uygun dengeyi sağlamaktır. İki sınır arasında cezayı belirleme hakime ait ise de, bu yetkinin kullanılmasında adalet ve nesafet kurallarına bağlı kalınması bu bağlamda suçun işleniş şekli, önemi, sebepleri, kanun ve nizamla muhalefet derecesi, kastın yoğunluğu, sanığın sosyal durumu, geçmişi, topluma kazandırılması hususlarının göz önünde tutulmasının yanında bu konudaki gerekçenin dosya ile uyumlu olması zorunludur.”. İlgili diğer kararlar ve tespit için bkz. ARTUK / GÖK-CEN / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 954.

⁹¹ Yargıtay, 1. CD, T. 17.12.2025, E. 2024/3755, K. 2025/9194 (Lexpera): “... haksız tahrik nedeniyle uygulanan indirim oranının isabetli olduğu, yargılama sonucunda oluşan kanaat ve takdire göre eleştiri nedeni dışında ceza yaptırımının yasal bağlamda ve gerekçesi gösterilerek belirlendiği anlaşıldığından ...”. Yargıtay, 8.CD, T. 14.10.2025, E. 2025/2217, K. 2025/7610 (Lexpera): “... yargılama sonucunda oluşan kanaat ve takdire göre ceza yaptırımının yasal bağlamda ve gerekçesi gösterilerek belirlenmesinde isabetsizlik bulunmadığı anlaşılmakla ...”.

⁹² Yargıtay, 10. CD, T. 06.12.2007, E. 2007/13908, K. 2007/14345 (Lexpera): “Mahkemece ceza tayin edilirken, cezanın maddede yazılı alt sınırın üzerinde belirlenmesi halinde, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 141/3. ve 5271 sayılı CMK'nın 34/1. maddesi gereğince gösterilen gerekçenin, TCK'nın 61. maddesinde belirtildiği şekilde, suçun işleniş biçimini, suçun işlenmesinde kullanılan araçları, suçun işlendiği zaman ve yeri, suçun konusunun önem ve değerini, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, failin güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulundurularak ilgili bilgi ve belgelerin isabetle değerlendirildiğini gösterir biçimde yasal ve yeterli olması gerekir. Gerekçenin bu niteliği kararı aydınlatmak, keyfiliği önlemek ve tarafları tatmin etmek özelliklerini taşıması yanında, hâkimin aşağı ve yukarı hadler arasında takdir yetkisini kullanırken TCK'nın 61. maddesinde düzenlenen kuralın dışına çıkıp çıkmadığının Yargıtay'ca değerlendirileceğini de göstermektedir. Yargıtay'ın görevi, yasaların Türkiye genelinde hukuka uygun olarak uygulanıp uygulanmadığını denetlemek, içtihatları ile ülkede yasaların ve hukuk kurallarının uygulanmasındaki birliği sağlamaktır.”. Yargıtay, 1. CD, T. 30.12.2025, E. 2024/3390, K. 2025/9726 (Lexpera): “... eylemlerine uyan suçların vasfının doğru biçimde belirlendiği, yargılama sonucunda oluşan kanaat ve takdire göre ceza yaptırımlarının yasal bağlamda ve gerekçeleri gösterilerek belirlendiği ...”. Yargıtay, 7. CD, T. 09.02.2015, E. 2014/1304, K. 2015/9946 (Lexpera): “Mahkemece teşdit ve temel cezanın belirlenmesindeki gerekçede, TCK'nın 61.maddesindeki bir kısım ifadeler yazılmış olmakla beraber, somut olayla ilişkilendirilebilecek hususiyetin bulunmadığı ...”.

⁹³ İlgili kararlar ve tespit için bkz. CENTEL, s. 368-369; ÖZTÜRK / ERDEM, s. 561-562.

⁹⁴ Yargıtay, 2. CD, T. 20.03.2025, E. 2025/1337, K. 2021/5054 (Yargıtay Karar Arama): “... katılanın soruşturma aşamasında alınan ifadesinde, 1.500.000,00 TL zararı olduğunu beyan etmesi karşısında, TCK'nın 61. maddesinde yer alan cezanın bireyselleştirilmesindeki ölçütler esas alınarak, aynı Kanun'un 3. maddesindeki 'Eylemin ağırlığı ile orantılı ceza verilmesi' ilkesi çerçevesinde değerlendirilme yapıp bir belirlene yapılması gerekirken alt sınırdan uzaklaşmayarak, adalet ve hakkaniyet ölçülerine aykırı biçimde hükümler verilerek anılan sanıklar ve suça sürüklenen çocuk lehine alt sınırdan ceza verilmek suretiyle eksik ceza tayini, ...”. Yargıtay, 12. CD, T. 06.11.2025, E. 2025/5179, K. 2025/7804 (Lexpera): “Kasıtlı suçlar açısından temel cezanın belirlenmesinde; TCK'nın 61/1. maddesinde yer alan ölçütlerden olan failin kastı, suçun işleniş biçimi ile meydana gelen tehlikenin ağırlığı nazara alınmak suretiyle, TCK'nın 3/1. maddesi uyarınca işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı olacak şekilde maddede öngörülen alt ve üst sınırlar arasında hakkaniyete uygun bir cezaya hükmolunması gerekirken; olay günü tek taraflı maddi hasarlı trafik kazasına sebebiyet veren ve yapılan ölçümde güvenli sürüş yeteneğini ortadan kaldıracak derecede 308 promil alkolü olarak araç kullandığı tespit edilen sanık hakkında, tespit edilen alkol promil miktarı ve trafik kazasına sebebiyet vererek yarattığı tehlike itibarıyla, kastının yoğunluğu ve meydana gelen tehlikenin ağırlığı gözetilerek, alt sınırdan daha fazla uzaklaşarak hak ve nesafete uygun bir ceza tayini yerine, sanık hakkında eksik cezaya hükmolunması ...”. Yargıtay, 7. CD, T. 09.02.2015, E. 2014/1304, K. 2015/9946 (Lexpera): “... suç konusunun önem ve değerine göre, cezaların şahsiliği ve

6. Ceza Tayininde İsabetsizlik

Basit hesap hataları⁹⁵, ilgili normların dikkate alınmaması⁹⁶, lehe hükümlerin isabetli bir biçimde tatbik edilip edilmemesi⁹⁷ yahut yanlış⁹⁸ uygulanması sonucu eksik yahut fazla ceza tayini gibi⁹⁹ durumlarda kararlar, Yargıtay denetiminde dile getirilmekte ve mümkün olduğunca hukuka aykırı oldukları sebebiyle bozulmaktadırlar. Esasa etkili olmayan durumlar ise eleştiri mahiyetinde tespit edilmekte, fakat karar bozulmamaktadır¹⁰⁰.

7. Kastın Çifte Fonksiyonu Vurgusu

Failin suça ilişkin kusuru hem cezanın belirlenmesinde hem de bireyselleştirmede dikkate alınması gereken bir durumdur¹⁰¹.

D. Günümüz Türk Ceza Hukuku Öğretisinin Yaklaşımı

Günümüz Türk ceza hukuku öğretisinin cezanın tayini sahasındaki bilimsel değerlendirmelerini ortaya koymak ve konunun Türk ceza hukukçuları arasında ne gibi bir yere sahip olduğu hakkında değerlendirmelerde bulunmak, mevcut çalışmaya hizmet edecek bir diğer alanı oluşturmaktadır.

uygulamada birliğin sağlanması bakımından, benzer olaylarla mukayese edildiğinde, daha çok miktarda sigara kaçakçılığı yapanlarla daha az miktarda kaçakçılık yapanlar arasında hakkaniyete uygun, adil bir ceza tayin edebilmek bakımından, 77 paket sigara kaçakçılığı yapan sanığın cezasının teşdiden verilerek dosya içeriğine uygun düşmeyen ve yasal olmayan gerekçeyle asgari haddenden uzaklaştırılarak fazla miktarda ceza tayini ...". Yargıtay, 7. CD, T. 13.12.2018, E. 2015/10444, K. 2018/14028 (Lexpera): "... suç konusunun önem ve değerine göre, cezaların şahsiliği ve uygulamada birliğin sağlanması bakımından, benzer olaylarla mukayese edildiğinde, daha çok miktarda kaçakçılık yapanlarla daha az miktarda kaçakçılık yapanlar arasında hakkaniyete uygun, adil bir ceza tayin edebilmek bakımından, 26 PAKET kaçak sigara satarken yakalanan suça sürüklenen çocuk için dosya içeriğine uygun düşmeyen gerekçeyle asgari haddenden uzaklaştırılarak ceza tayini ...".

⁹⁵ Yargıtay, 2. CD, T. 22.06.2021, E. 2020/31091, K. 2021/12897 (Yargıtay Karar Arama): "... ve devamla aynı Yasanın 62. maddesi ile 1/6 oranında indirim yapılırken '1 yıl 10 ay 15 gün' olarak belirlenmesi gereken sonuç cezasının, hesap hatası sonucu, '1 yıl 18 ay' olarak belirlenmesi suretiyle fazla ceza tayini, Bozmayı gerektirmiştir, ...".

⁹⁶ Yargıtay, 1. CD, T. 17.12.2025, E. 2024/2445, K. 2025/9108 (Lexpera): "... sanıkların katılana görücü gelmesine kızarak, katılanı bundan sorumlu tutup darp etmeleri şeklinde gerçekleşen olayda, 5237 sayılı Kanun'un 86/1. maddesi uyarınca belirlenen temel cezada, aynı Kanun'un Cezanın belirlenmesi başlıklı 61/1. maddesinde belirtilen meydana gelen zararın ağırlığı, kastın yoğunluğu gibi ölçütler ile 5237 sayılı Kanun'un 3/1. maddesinde ifade edilen cezada orantılılık ilkesi dikkate alınarak sonuca etkili olacak şekilde temel cezanın belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi hukuka aykırı bulunmuştur."

⁹⁷ Yargıtay, 1. CD, T. 24.12.2025, E. 2025/8088, K. 2025/9425 (Lexpera): "... sanık lehine asgari oranda uygulanan haksız tahrikte yapılan uygulamanın dosya ve deliller ile uyumlu olduğu anlaşıldığından, sanık müdafinin temyiz sebeplerinin incelenmesinde ve sair yönlerle ilişkin yapılan incelemede eleştiri nedeni dışında hükümde hukuka aykırılık bulunmamıştır."

⁹⁸ Yargıtay, CGK, T. 09.04.2013, E. 2012/1534, K. 2013/132 (Lexpera): "... sanığın sabika kaydında geçmiş hükümlülüklerinin bulunması, şartlarının varlığı halinde tekerlir uygulamasında dikkate alınabilecek bir husus olup, TCK'nun 61. maddesinde sayılan temel cezanın belirlenmesi ölçütleri arasında bulunmadığından alt sınırdan uzaklaşma gerekçesi olarak kullanılamayacaktır."

⁹⁹ Yargıtay, 8. CD, T. 05.11.2025, E. 2024/20199, K. 2025/8444 (Lexpera): "Ele geçirilen uyuşturucu maddelerin çeşitliliği ve paket sayısı, sanığın yakalanış şekli, 2. kez mükerrir oluşu, suç işleme konusundaki ısrarı ve kastının yoğunluğu birlikte değerlendirildiğinde, 5237 sayılı Kanun'un 3/1. maddesindeki orantılılık ilkesi ile aynı Kanun'un 61. maddesi gereğince temel cezanın alt sınırdan uzaklaştırarak belirlenmemesi ve sanık hakkında 5237 sayılı Kanun'un 62/1 maddesi gereğince takdiri indirim uygulanmak suretiyle eksik cezaya hükmedilmesi ...". Yargıtay, 6. CD, T. 25.11.2013, E. 2011/8140, K. 2013/23484 (Lexpera): "Sanıkların gündüz vakti mağdurun ikame-tine girip içerideki mağdurla karşılaşmaları üzerine olay yerinden kaçmaya çalıştıkları sırada yakalanmaları biçiminde gelişen somut olayda, işlenen fiilin ağırlığıyla orantısız şekilde, üst sınırdan ceza tayini ...".

¹⁰⁰ Yargıtay, 3. CD, T. 24.01.2012, E. 2009/6730, K. 2012/2484 (Yargıtay Karar Arama): "Yaralama suçlarında ... ceza maddesi 5237 sayılı TCK'nın 86/1. maddesi olup aynı yasanın 61. maddesine göre cezanın belirlenmesi, daha sonra 87. maddedeki netice sebebiyle misli artırım yapılması gerekmekte iken doğrudan 87/1-d maddesiyle ... cezanın belirlenmesi sonuca etkili olmaması nedeni ile bozma nedeni yapılmamıştır."

¹⁰¹ Yargıtay, 8. CD, T. 05.11.2025, E. 2025/9546, K. 2025/8391 (Lexpera): "Sanığın suç işleme kastının yoğunluğu dikkate alındığında; 5237 sayılı Kanun'un 'cezanın belirlenmesi' başlıklı 61/1. maddesinde belirtilen ölçütler ile aynı Kanun'un 3/1. maddesinde ifade edilen 'orantılılık ilkesi' gözetildiğinde, temel cezanın alt sınırdan uzaklaştırılarak belirlenmesinin ve dosya kapsamıyla örtüşen gerekçelerle takdiri indirim hükmünün uygulanmamasının isabetli olduğu anlaşılmıştır; sanık müdafinin bu husustaki temyiz itirazları yerinde görülmemiştir". Yargıtay, 6. CD, T. 27.10.2025, E. 2025/6379, K. 2025/8046 (Lexpera): "Sanığın suç işleme kastının yoğunluğu, adli sicil kaydında kamu barışına karşı suçlardan mahkûmiyetlerinin bulunması, paylaşımlarının yoğunluğu ve içeriğinin ağırlığı birlikte dikkate alındığında; 5237 sayılı Kanun'un 'cezanın belirlenmesi' başlıklı 61/1. maddesinde belirtilen ölçütler ile aynı Kanun'un 3/1. maddesinde ifade edilen 'orantılılık ilkesi' gözetildiğinde, temel cezanın alt sınırdan uzaklaştırılarak belirlenmesinin ve dosya kapsamıyla örtüşen gerekçelerle takdiri indirim hükmünün uygulanmamasının isabetli olduğu ...". Yargıtay, CGK, T. 09.04.2013, E. 2012/1534, K. 2013/132 (Lexpera): "... sabika kaydındaki geçmiş hükümlülükler ile bu hükümlülüklerin niteliği ve sayısının, aynı kanunun 61/1-f maddesinde yer alan 'failin kastının ağırlığı'nın belirlenmesi sırasında hakim tarafından gözönüne alınabilmesinde de kanuni bir engel bulunmamaktadır". İlgili diğer kararlar ve tespit için bkz. MERAĞLI, Serkan: *Ceza Hukukunda Kusur*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017, s. 450; KIRLIOĞLU, Gamze: *Yargıtay Kararları Işığında Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 61 vd.

1. Cezanın Tayini Hukuku Vurgusu

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi süreçlerinin bütünü “cezanın saptanması” olarak ifade edilmektedir¹⁰². Cezanın tayini hukuku, Alman ceza hukuku literatürü ile benzer şekilde, ceza türünün belirlenmesi de dâhil en geniş kapsamıyla ele alınmaktadır¹⁰³.

2. Önlemeye ve Islaha Öncelik Verme Amacı

Cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirmesinin yegâne varlık sebebi, cezanın amacına hizmet etmekte görülmektedir¹⁰⁴. Öğretideki çoğunluk görüşü, cezanın amacında karma teorisinin tatbik edilmesi gerektiğini ifade etmektedir¹⁰⁵. Bunun yanında cezanın öncelikli amacının, özellikle pozitif özel önlemede aranması gerektiği dille getirilmektedir¹⁰⁶.

3. Orantılılık Vurgusu

Türk ceza hukuku yaptırım öğretisinde orantılılık vurgusu, fiille ve kusurla orantılılık olacak biçimde kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınmaktadır. “Fiilin haksızlığı” ve “failin kusuru”, cezanın hem dayanağını hem de ölçüsünü ortaya koymaktadır. Ceza takdir edilirken fiilin haksızlık içeriği ve failin kusuru esas olmalıdır¹⁰⁷. Öğreti, böylelikle cezanın belirlenmesinde önce fiilin haksızlık içeriği, sonrasında ise kişinin kusurunun dikkate alınması gerektiğinin altını çizmektedir¹⁰⁸. Ceza, sonuç itibarıyla, somut olay özelinde beliren failin kusurunun hareket ve neticeye bağlı fiilinin haksızlığı ile ilişkilendirilerek belirlenmelidir¹⁰⁹.

4. Kusur Vurgusu

Kusurun ceza sorumluluğuna kaynak teşkil etmesinin yanı sıra cezalandırmayı sınırlandırması gibi önemli bir işlevi vardır. Kusur, bu işlevinden ötürü, verilmesi gereken cezanın çerçevesini, yani üst ve alt sınırını çizmektedir¹¹⁰. Ceza mahkemeleri, şahsi kusurun matematiksel ölçülebilirliğinin mümkün olmadığı bilinciyle¹¹¹, cezanın alt ve üst sınırı içerisinde, “kanunun genel amacı ve felsefesi” doğrultusunda temel cezayı belirlemelidirler¹¹².

Sonuç olarak kusur hem cezanın belirlenmesinde hem de bireyselleştirilmesinde ele alınması gereken normatif bir kıstas olarak görülmektedir¹¹³. Başka bir ifade ile, failin suça ilişkin kusuru hem temel cezanın belirlenmesinde hem de bireyselleştirilmesinde dikkate alınmalıdır¹¹⁴.

5. Takdir Alanı Vurgusu

Ceza mahkemesine takdir alanı tanınması gerektiği vurgusu, öğretide genel olarak sabit ceza sisteminin kural olarak benimsenmemesi gerektiği düşüncesi ile ifade edilmektedir¹¹⁵; çünkü sabit ceza

¹⁰² ÖZTÜRK / ERDEM, s. 560.

¹⁰³ ÖZBEK / DOĞAN / MERAKLI / BACAĞSIZ / BAŞBÜYÜK, s. 714; aynı şekilde DEMİRBAŞ, s. 720; AKBULUT, Berrin: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024, s. 1224; HAKERİ, s. 717; KARABULAT, s. 302 vd., 315.

¹⁰⁴ CENTEL, s. 357-358; CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem: *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2023, s. 544, 565; YERDELEN, *Ceza*, s. 169-170, 180.

¹⁰⁵ CENTEL, s. 354, 356.

¹⁰⁶ YÜCEL, s. 246; ÖZGENÇ, İzzet: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024 (Genel Hükümler), s. 794; HAKERİ, s. 717.

¹⁰⁷ YÜCEL, s. 247; ÖZTÜRK / ERDEM, s. 486.

¹⁰⁸ ÖZGENÇ, *Genel Hükümler*, s. 1051.

¹⁰⁹ ÖZBEK / DOĞAN / MERAKLI / BACAĞSIZ / BAŞBÜYÜK, s. 722.

¹¹⁰ ÖZGENÇ, *Genel Hükümler*, s. 793-794; ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 830.

¹¹¹ ÖZTÜRK / ERDEM, s. 487. Aynı ifade, TCK m. 22'nin TBMM Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen madde gerekçesinde yer almaktadır. Bkz. ÖZGENÇ, *Gazi Şerhi*, s. 305.

¹¹² CENTEL, s. 359; ÜZÜLMEZ, s. 211; KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 719; YERDELEN, *Ceza*, s. 297; ÖZEN, s. 89.

¹¹³ ÖZGENÇ, *Genel Hükümler*, s. 1051; YERDELEN, *Ceza*, s. 106; HAKERİ, s. 720.

¹¹⁴ Aynı şekilde karşı. MERAKLI, s. 448-449.

sistemi (nokta atışı yaklaşımı), cezaların olay yeri ceza mahkemeleri tarafından bireyselleştirilmesi düşüncesini tatbik edilemez hâle getirmektedir¹¹⁶. Tayin edilecek nihai cezanın hem toplumsal hem de kişi bazlı olarak en faydalı şekilde sonuç doğurabilmesi için ceza mahkemesine takdir alanı bırakılması vurgulanmaktadır¹¹⁷. Kanun koyucu tarafından belirlenen alt ve üst sınır içeren soyut cezanın hâkime bırakılacak takdir hakkı ile ayrıca somutlaşacağı ve akabinde bireyselleştirileceği ifade edilmektedir¹¹⁸.

Ceza mahkemesinin buradaki takdir hakkı TCK m. 61/1'de belirtilen ölçütler üzerinden sınırlanmıştır. Öğretide bu yetkinin TCK'nın amacına uygun ve somut olayla örtüşür bir biçimde kullanılması gerektiğinin altı çizilmektedir. Başka bir ifade ile ceza mahkemesine bırakılan takdir hakkının keyfiyete dönüşmemesi ve de denetlenebilmesi için TCK m. 61'de yer alan ölçütlerin geliştirildiği ve kanuna aktarıldığı belirtilmektedir¹¹⁹.

Türk ceza hukuku literatüründe gündeme getirilen konulardan bir diğeri de failin suçtan önceki mahkumiyetidir; çünkü suçtan önceki mahkumiyete cezanın tayini hukukunda nasıl bir sonuç bağlanacağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu bağlamda failin suçtan önceki mahkumiyetinin, somut olay özelinde işlenen suçla önemli bir şekilde bağdaştırıldığı durumlarda, takdiri indirim engel olabileceği görüşüne yer verilmektedir¹²⁰.

6. Cezanın Gerçek Anlamda Bireyselleştirilmesi Vurgusu

Türk ceza hukuku öğretisinde yapılan son çıkarım, TCK m. 62'de belirlenen hususların bireyselleştirmeye hizmet ettiği yönündedir¹²¹. TCK m. 62'nin varlık nedeni (takdiri indirim nedenleri), adalet duygusunu tatminde ve cezanın bireyselleştirilmesinde görülmektedir¹²². Bu noktada 12.5.2022 tarihli ve 7406 sayılı Kanun ile tahdidi hâle gelen takdiri indirim nedenleri (failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları veya cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri) eleştirilmektedir; çünkü burada asıl amaç failin kişiliğine uygun ceza verilmesi gerekliliğidir¹²³. Bundan dolayı takdiri indirim nedenleri her somut olay özelinde farklı bir şekilde ve öngörülemeyecek bir tarzda gündeme gelebilir ve bu nedenle de kanun koyucu tarafından mutlak ve sınırlı bir biçimde belirlenmemelidirler¹²⁴.

SONUÇ

Çalışmada varılan sonuçları şu şekil özetleyebiliriz:

1. Cezanın tayini teorileri, sadece alt ve üst sınır arasında belirlenen temel ceza (*Strafhohebenmessung*) ile ilgili değildir.
2. Cezanın tayini hukukunda, ceza teorileri ile kusur arasında yaşanan ihtilafın çözülmesi ve aralarında ahengin sağlanması, asıl mesele olarak ele alınmalıdır.
3. Türk ceza hukuku öğretisinde cezanın amacı, işlevi ve ceza teorilerinin ceza hukukundaki yeri konuları yeterli tartışma alanı bulamamaktadır. Bundan mütevellit cezanın tayini hukukunda gelişim yakanamamaktadır.

¹¹⁵ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 947; HAKERİ, s. 718; KARABULAT, s. 303.

¹¹⁶ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 947.

¹¹⁷ ARTUK / GÖKCEN / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 966.

¹¹⁸ YÜCEL, s. 338.

¹¹⁹ Krş. ÖZTÜRK / ERDEM, s. 560, N. 971, 974; benzer şekilde YERDELEN, *Ceza*, s. 324; AKBULUT, s. 1224-1225; ÖZBEK / DOĞAN / MERAKLI / BACAKSIZ / BAŞBÜYÜK, s. 713-714; HAKERİ, s. 721; KARABULAT, s. 305.

¹²⁰ KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 743.

¹²¹ KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 741; ÖZEN, s. 102.

¹²² ÖZTÜRK / ERDEM, s. 564, N. 980; HAKERİ, s. 729.

¹²³ ÖZTÜRK / ERDEM, s. 560, N. 971.

¹²⁴ KOCA / ÜZÜLMEZ, s. 741-742; HAKERİ, s. 729; KARABULAT, s. 308.

4. Türk ceza hukuku öğretisinde kusurun cezanın tayini alanında ne gibi bir yeri ve işlevi olduğu konuları, yeterli tartışma alanı bulamamaktadır; bu sebeple cezanın tayini hukukunda gelişim yalanamamaktadır.
5. Türk ceza hukukunda failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak hususlardan biri olarak (TCK m. 61/1-f) zikredildiğinden; kusur, dolaylı olarak, verilmesi gereken cezanın çerçevesini çizmektedir.
6. Türk ceza hukukunda kusurla orantılı ceza tayini, temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınacak hususlardan sadece biri olarak (TCK m. 61/1-f) zikredildiğinden, normatif düzeyde ihmal edilmiş ve geri planda kalmıştır.
7. Kusurla orantılı ceza verilmesine TCK'nın "taksir" ve "bağlılık kuralı" bahislerinde yer verilmesi -bu ilke her ne kadar cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi" bölümünde zikredilmese de- TCK'nın özünde yer almaktadır. Taksir ve iştirak gibi suç genel teorisinin tali sayılabilecek konularında uygulanabilecek önemli bir bakış açısının hayli hayli ana konularda da uygulama alanı bulması beklenmelidir. Kanun koyucunun asli konu doğrultusunda (kasten işlenen suçlar) gelişen kusurla orantılı ceza ilkesini, tali mesele olan taksir üzerinden düzenlemesi, bu temel ilkenin kanun koyucu tarafından bu şekilde yansıtılması tercihi ve yöntemi olarak anlaşılmalıdır.
8. Alman Ceza Kanunu (StGB) § 46 fıkra 1'de ifade bulan bir düzenlemeye TCK'da yer verilmemesi ve kusurla orantılı ceza ilkesinin dolaylı da olsa maddi ceza hukukunun tali meseleleri olan taksir ve iştirak müesseselerinde dile getirilmeye çalışılması, cezanın tayini sahasında kusurun ihmal edildiği anlamına gelmektedir.
9. Türk ceza hukuku öğretisinin cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesi bahsinde, kanun koyucu tarafından cezanın tayini hukuku ile ilgili belirlenen normların hangi çerçevede ve şartlarda ve de hangi sırayla nasıl tatbik edileceği üzerine açıklamalar yer almaktadır. Bu noktada bilinen konuların dışında herhangi bir ilkesel yaklaşım biçimi geliştirilememiş ve Alman ceza hukukunda mevcut bulunan teoriler tam olarak tartışmaya açılmamıştır.
10. Türk ceza hukuku yaptırım öğretisi literatüründe, olay yeri ceza mahkemelerinin takdir hakkı sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, hareket alanı teorisine yaklaşıldığının göstergesi olarak kabul edilebilir.
11. Yargıtay'ın istikrarlı uygulamalarında olay yeri ceza hâkimleri için nokta atışı teorisinin yumuşatılmış hâli söz konusudur; çünkü alt sınırdan uzaklaşmak, gerekçesi de olsa, "istisnai" olarak görülmektedir.
12. Yargıtay'ın teşdit uygulaması, aynı zamanda gerekçe denetimi olarak görülmelidir. Bu sebeple ceza mahkemelerinin takdir alanının yoğun bir biçimde denetlendiği ifade edilmelidir. Olay hâkimlerine bırakılan hareket alanı, yoğun ve soyut bir biçimde hukuki denetime tabi tutulmaktadır. Bu da göstermektedir ki Türk olay yeri ceza hâkimlerinin takdir hakları, sıkı denetim sonucunda ve kanun koyucunun bu alanı git gide daraltması girişimleri nedeniyle, takdir alanı olmaktan çıkma yolunda ilerlemektedir.
13. Yargıtay'ın cezanın tayini hukukunda olay yeri mahkemelerini geniş bir biçimde denetimi yaklaşımı, bu alanın bilimsel manada gelişimine ket vurmaktadır.
14. TCK'nın açık hükmü gereği (TCK m. 3), öncelikle fiille orantılı ceza tayini gerekmektedir.
15. Türk ceza hâkimleri, cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde, TCK'nın açık hükmü gereği (TCK m. 1), nispi teoriyi, yani "önleme amacını" her zaman için dikkate almalıdırlar.
16. Ceza hâkimleri, temel cezayı cezanın alt ve üst sınırı içerisinde belirlerken, önleme amacını ve kusur ilkesini kıstas edinmelidirler.

17. 7406 sayılı Kanun ile takdiri indirim nedenlerinin (TCK m. 62/2) tahdidi hâle gelmesi durumu, bu çalışmada ifade bulan “hareket alanı teorisi”, “sosyal şekillendirme teorisi” ve “bireyselleştirme” ilkeleriyle çatışma oluşturmaktadır.
18. Türk ceza hâkimlerinin takdir yetkisini rasyonel bir temele oturtacak teorik tartışmaların yapılması ve akabinde normatif düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.
19. Alman ceza hukukunda dile getirilen cezanın tayini teorilerinin Türk hukukuna nasıl ve ne şekilde entegre edilebileceği meselesi üzerine tartışmalar yürütülmesi, bu sahanın bilimsel gelişimine ve ceza adaleti duygusunun kamu vicdanlarında yer bulmasına hizmet edecektir.
20. Ceza öğretisi olarak da ifade edilen penolojiden ve kriminoloji biliminden, ceza türlerinin seçimi, cezaların etkinliği ve uygulamanın daha iyi bir noktaya gelmesi için, istifade edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Berrin: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.
- APİŞ, Özge: *Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / YENİDÜNYA, Caner: *Gerekçeli Ceza Kanunları*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.
- BRAUM, Stefan: “Vom Schuldprinzip im nach-präventiven Strafrecht”, *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft (KritV)*, 2003, Cilt 86, Sayı 1, s. 22-30.
- BRUNS, Hans-Jürgen: *Strafzumessungsrecht*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1967.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem: *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2023.
- CENTEL, Nur: “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2001, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan Özel Sayısı, s. 337-372.
- DEMİRBAŞ, Timur: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- DOĞAN, Duygu Çağlar: “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesinde Faile İlişkin Özel Ölçütlerin Temyiz Kanun Yolunda Denetlenmesi Sorunu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2019, Cilt 21, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan Özel Sayısı, s. 1029-1058.
- FISCHER, Thomas: *Beck’sche Kurz-Kommentare - StGB*, 58. Baskı, Verlag C.H.Beck, München, 2011.
- FRISCH, Wolfgang: *Revisionsrechtliche Probleme der Strafzumessung. - Eine Untersuchung über die Struktur und die Revisibilität des richterlichen Ermessens bei der Strafzumessung*, Duncker & Humblot, Berlin, 1971.
- GROPP, Walter: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Baskı, Springer, Berlin, 2015.
- GÜNTGE, Georg-Friedrich: “Die Spielraumtheorie - Dominanz einer „unwissenschaftlichen“ Strafzumessungslehre?”, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik (ZIS)*, 2018, Sayı 9, s. 384-387.
- GÜNTHER, Hans-Ludwig: “Systematische Grundlagen der Strafzumessung”, *JuristenZeitung (JZ)*, 1989, Cilt 44, Sayı 22, s. 1025-1030.
- HAKERİ, Hakan: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 32. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2026.
- HENKEL, Heinrich: *Die “richtige” Strafe: Gedanken zur richterlichen Strafzumessung (Vortrag)*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1969.
- HÖFFLIN, Katrin: “Tätertypen im Strafrecht und in der Kriminologie”, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW)*, 2015, Cilt 127, Sayı 4, s. 1018-1057.
- HÖRNLE, Tatjana: *Tatproportionale Strafzumessung*, C.F. Müller, Heidelberg, 1999.
- JAKOBS, Günther: *Schuld und Prävention*, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1976.
- JESCHECK, Hans-Heinrich / WEIGEND, Thomas: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 5. Baskı, Duncker & Humblot, Berlin, 1996.
- JESCHECK, Hans-Heinrich: “Methoden der Strafrechtswissenschaft”, *Studium Generale*, 1959, Cilt 12, s. 107-119.
- KARABULAT, Efe Can: *Cezaların Etkinliği Bağlamında Türk Suç Siyaseti*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- KASPAR, Johannes: “Zur aktuellen Diskussion über die Strafzumessung im deutschen Recht”, *The Art of Crime*, 2019, Sayı 11 ([Erişim Adresi](#), ET: 10.04.2026).
- KEÇELİOĞLU, Elvan: *Der Einfluss des deutschen Strafgesetzbuches auf das neue türkische Strafgesetzbuch*, Verlag Dr. Kováč, Hamburg, 2009.
- KINDHÄUSER, Urs / NEUMANN, Ulfried / PAEFFGEN, Hans-Ullrich (Hrsg.): *Nomos Kommentar Strafgesetzbuch (NK-StGB)*, 3. Baskı, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2010 (NK-StGB).
- KINDHÄUSER, Urs / ZIMMERMANN, Till: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 11. Baskı, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2024.

- KINDHÄUSER, Urs: “Zu Gegenstand und Aufgabe der Strafrechtswissenschaft”, (Ed.) JOERDEN, Jan C. / SCHMOLLER, Kurt: *Rechtsstaatliches Strafen. Festschrift für Keiichi Yamanaka*, Duncker & Humblot, Berlin, 2017, s. 443-465.
- KIRLIOĞLU, Gamze: *Yargıtay Kararları Işığında Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.
- KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- KORUCULU, Irmak: *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- LAUFS, Adolf / RÖPKE, Georg (Hrsg.): *Leipziger Kommentar (LK-StGB)*, 13. Baskı, De Gruyter, Berlin, 2020 (LK-StGB).
- MAURER, Matthias: *Komparative Strafzumessung*, Duncker & Humblot, Berlin, 2005.
- MEIER, Bernd-Dieter: *Strafrechtliche Sanktionen*, 5. Baskı, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2019.
- MERAKLI, Serkan: *Ceza Hukukunda Kusur*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017.
- MÜLLER-DIETZ, Heinz: *Probleme der Strafzumessung*, C.F. Müller, Heidelberg, 1982.
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / MERAKLI, Serkan / BACAŞIZ, Pınar / BAŞBÜYÜK, İsa: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- ÖZEN, Mustafa: “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2009, Cilt 15, Sayı 1-2, s. 75-120.
- ÖZGENÇ, İzzet: *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024 (Genel Hükümler).
- ÖZGENÇ, İzzet: *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, 3. Baskı, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2006 (Gazi Şerhi).
- ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan: *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 25. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- POLAT, Kaan: “Türk Ceza Kanunu m. 61 Açısından Cezanın Belirlenmesi”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 6, Sayı 1, s. 569-629.
- ROXIN, Claus / ISFEN, Osman: “Der allgemeine Teil des neuen türkischen Strafgesetzbuches”, *Goltdammer's Archiv für Strafrecht (GA)*, 2005, Sayı 4, s. 228-243.
- ROXIN, Claus: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Cilt 1, 4. Baskı, Verlag C.H.Beck, München, 2006.
- RUDOLPHI, Hans-Joachim / HORN, Eckhard / SAMSON, Erich (Hrsg.): *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch (SK-StGB)*, 9. Baskı, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2016 (SK-StGB).
- SCHÜNEMANN, Bernd: “Plädoyer für eine neue Theorie der Strafzumessung”, (Ed.) SCHÜNEMANN, Bernd: *Neuere Tendenzen der Kriminalpolitik*, De Gruyter, Berlin, 1987, s. 209-238.
- SEELMANN, Martin: *Strafzumessung und Doppelverwertung*, Duncker & Humblot, Berlin, 2023.
- STRENG, Franz: “Vergleichende Betrachtungen zu den Potentialen verschiedener Schuldverständnisse”, *Jahrbuch für Recht und Ethik*, 2005, Cilt 13, s. 697-718.
- ÜZÜLMEZ, İlhan: “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt 10, Sayı 1-2, s. 203-235.
- WESSELS, Johannes / BEULKE, Werner / SATZGER, Helmut: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 44. Baskı, C.F. Müller, Heidelberg, 2014.
- YERDELEN, Erdal: “Alman Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesinin Genel İlkeleri”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 6, Sayı 2, s. 965-999 (Genel İlkeler).
- YERDELEN, Erdal: “Çifte Değerlendirme Yasağı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, Cilt 20, Sayı 2, s. 105-136.
- YERDELEN, Erdal: *Cezanın Belirlenmesi. Strafzumessung. Türk-Alman Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024 (Ceza).
- YILMAZ, Enes: *Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2024.

- YUMAK, Semih: “Ceza Hukuku Bilimleri Kavramına Genel Bir Bakış”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, Cilt 12, Sayı 1, s. 394-411 (Ceza Hukuku Bilimleri).
- YUMAK, Semih: “Türk Ceza Kanunu’nun Cumhuriyet Yolculuğu ve Bu Yolculuğun Tarihsel Arka Planı”, (Ed.) HEKİMLER, Alpay: *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağanı*, Legal Yayınları, İstanbul, 2023, s. 683-713.
- YÜCEL, Mustafa Tören: *Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi*, 4. Baskı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2007.
- ZIPF, Heinz: *Die Strafmaßrevision: Eine strafrechtsdogmatische Untersuchung über den systematischen Aufbau der Strafzumessung und ihrer Revisibilität im Erwachsenen- und Jugendstrafrecht*, Verlag C.H.Beck, München, 1969.